

Povezanost bavljenja glazbom sa socijalnom inteligencijom adolescenata

Smes, Iva

Undergraduate thesis / Završni rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:142:822687>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-20**

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet Osijek

Prijediplomski studij Hrvatskog jezika i književnosti i Pedagogije

Iva Smes

**Povezanost bavljenja glazbom sa socijalnom inteligencijom
adolescenata**

Završni rad

Mentor: prof. dr. sc. Goran Livazović

Osijek, 2024.

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet Osijek

Odsjek za Pedagogiju

Prijediplomski studij Hrvatskog jezika i književnosti i Pedagogije

Iva Smes

**Povezanost bavljenja glazbom sa socijalnom inteligencijom
adolescenata**

Završni rad

Znanstveno područje: Društvene znanosti

Znanstveno polje: Pedagogija

Mentor: prof. dr. sc. Goran Livazović

Osijek, 2024.

Sažetak

Adolescencija dolazi od latinske riječi *adolescere*, što znači rasti prema zrelosti, označava period između djetinjstva i odrasle dobi. Ponajviše se odlikuje promjenama na emocionalnom i kognitivnom planu te dolazi do psihološkog sazrijevanja tijekom kojeg osoba traži svoj identitet. Raste sposobnost apstraktnog i logičkog mišljenja, rastu kapaciteti obrade informacija kao i razumijevanje pojava iz fizičkog i socijalnog svijeta. Događa se tzv. „intelektualni skok“. Socijalna inteligencija uključuje kogniciju, konvergentnu i divergentnu produkciju, pamćenje i evaluaciju sadržaja ponašanja. Ti se sadržaji sastoje od neverbalnih informacija o društvenim interakcijama koje omogućuju zaključivanje o mislima, željama, osjećajima, raspoloženjima, namjerama i postupcima drugih osoba, ali i nas samih. Sastoji se od socijalne svjesnosti i socijalne spretnosti. Socijalna se svjesnost odnosi na osjećaj za tuđe unutrašnje stanje, razumijevanje osjećanja i misli te osobe i „hvatanje“ složenih socijalnih situacija, a obuhvaća: primarnu empatiju, prilagođavanje, empatičku točnost i socijalnu kogniciju. Empatija se općenito pojačava s godinama života pa tako se i kroz adolescenciju u mladima razvija sve veća empatičnost. Socijalna spretnost nadovezuje se na socijalnu svjesnost kako bi omogućila glatku i djelotvornu interakciju, a obuhvaća: glatku interakciju na neverbalnom nivou, zatim uspješno predstavljanje sebe, oblikovanje ishoda socijalnih interakcija te naposljetku brigu o potrebama drugih i odgovarajuće akcije. Disemija je naziv za nedostatak vještog čitanja neverbalnih znakova koji omogućuju glatku komunikaciju i samim time neadekvatno reagiranje na njih. Briga i osjećaj za tuđe potrebe temeljeni su na empatiji, a ona je ključna za socijalnu inteligenciju te čini najveći dio nje. Glazba ima velik fiziološki utjecaj na emocije, mozak i vegetativni živčani sustav te uvelike povećava sinaptičku plastičnost mozga, a taj pozitivan učinak traje dugo kod osoba koje su aktivno uključene u proces učenja i izvođenja glazbe. Glazbeni angažman može podrazumijevati grupno muziciranje i/ili individualno glazbeno podučavanje, stoga su i socijalni ishodi različiti. Grupno muziciranje može pridonijeti disciplini, timskom radu, osjećaju postignuća, samopouzdanju, osjećaju pripadanja, odgovornosti, samoizražavanju, doživljaju iskustva nastupa te povećanju samopoštovanja, socijalnoga razvoja i uživanja. Glazba ima jak utjecaj na razini društvene skupine omogućujući specifičnu komunikaciju posredne semantike. Slušanje glazbe jedan je od prvih triju izbora mladih prilikom odabira aktivnosti za provođenje slobodnog vremena, a količina provedenog vremena uz glazbu potvrđuje važnost glazbe u životu mladih. Glazba pruža brojne načine za izražavanje emocionalnih stanja i služi kao

alat za gradnju identiteta pojedinca jer upravo kroz emocije koja glazba pobuđuje pojedinac može bolje upoznati sebe. Važno komunikacijsko sredstvo među mladim ljudima upravo je glazba, a ona koja se koristi kao emocionalna regulatorna strategija pomaže adolescentima regulirati svoje raspoloženje i izražava njihove pozitivne i negativne osjećaje u osobnom i društvenom kontekstu. Glazba se smatra društvenom koristi pomoću koje adolescenti sklapaju prijateljstva, održavaju odnose i unaprjeđuju društvene i životne vještine. Ona je mladima jedna od najčešćih tema za razgovor i ima značajnu ulogu u formiranju prijateljstava i romantičnih veza, jer predstavlja važnu stavku vlastitog socijalnog identiteta.

Ključne riječi: adolescenti, socijalna inteligencija, glazba, društvo, socio-emocionalni odgoj

Sadržaj

I.	UVOD	2
II.	ADOLESCENCIJA.....	3
	2.1.Teorijsko obrazloženje razdoblja adolescencije.....	3
	2.2.Biološki pristup adolescenciji	4
	2.3.Adolescencija u kontekstu psihosocijalnih teorija	6
	2.4.Obilježja i promjene inteligencije adolescenata.....	11
III.	RAZVIJANJE I ZNAČAJ SOCIJALNE INTELIGENCIJE ADOLESCENATA	12
	3.1.Opća obilježja socijalne inteligencije.....	12
	3.2.Socio-emocionalni odgoj adolescenata	13
	3.3.Izazovi disemije u vršnjačkim i socijalnim odnosima adolescenata	15
	3.4.Važnost poticanja prosocijalnog ponašanja kod mladih	17
IV.	RAZVOJ I POJMOVNA ODREĐENJA FENOMENA GLAZBE.....	20
	4.1.Povezanost glazbenog obrazovanja i sposobnosti mladih	21
	4.2.Motivi, funkcije i konteksti slušanja glazbe kod mladih.....	25
V.	GLAZBA I ADOLESCENTI.....	28
	5.1.Glazba, kultura i supkultura adolescenata.....	30
	5.2.Glazba i vršnjački odnosi adolescenata.....	31
	5.3.Glazba i obiteljski odnosi.....	33
VI.	ZAKLJUČAK	35
	Literatura	36

I. UVOD

Glazba je itekako prisutna u svakodnevnom životu gotovo svakog čovjeka, a posebice kod mladih. Stalna izloženost glazbi, bilo kao samo slušatelj glazbe bilo kao učenik glazbe, mladima predstavlja veliku važnost te se njome vrlo rado bave. Učenje glazbe u prvom redu podrazumijeva pohađanje glazbenih škola, no mladi mogu učiti o glazbi i izvan tog obrazovnog sustava. Osim toga što je u osnovnom i srednjoškolskom obrazovanju nužno glazbeno obrazovanje kroz obvezne školske predmete Glazbene kulture i Glazbene umjetnosti, mladi se mogu baviti glazbom i u svoje slobodno vrijeme. Mogućnosti bavljenja glazbom su raznolike, od slušanja, sviranja ili pjevanja. Mladi se mogu samostalno baviti njome, ali mogu i unutar grupe, tj. sa svojim vršnjacima ili obitelji. Upravo kroz te grupne interakcije mladima su od velike koristi socijalne vještine kako bi se osjećali prihvaćenima i kako bi bili sretni i zadovoljni u socijalnom svijetu. Adolescencija je kao životno razdoblje obilježena brojnim promjenama kroz koje prolazi mlada osoba. U tom razdoblju života važno je poticanje mladih na raznovrsne aktivnosti kojima se mogu baviti jer se tako povećava mogućnost za razvijanje mnogih vještina. Druženje s vršnjacima mladima predstavlja prije svega veliko zadovoljstvo, a kvalitetno provođenje vremena s vršnjacima može biti od velike važnosti za razvoj adolescenta. Ovaj završni rad tako povezuje tri ključna fenomena: adolescenciju i promjene koje ona donosi, razvijanje socijalne inteligencije kod adolescenata te glazbu koja otvara u velikoj mjeri prostor za razvijanje socijalne inteligencije.

II. ADOLESCENCIJA

2.1. Teorijsko obrazloženje razdoblja adolescencije

Porijeklo pojma adolescencija dolazi još od grčke filozofije, odnosno pojavljuje se u radovima Platona i Aristotela. Prijelaz iz prvog stadija razvoja, a to je djetinjstvo, u adolescenciju obilježava pojam logičkog rezoniranja. Platon je smatrao da je adolescencija dob prikladna za obrazovanje u području matematike i drugih apstraktnijih znanosti. Aristotel je razvoj ljudske jedinke podijelio u tri stadija od po 7 godina, a to su redom: djetinjstvo, dječastvo i pubertet te mladost. Jednom od najvažnijih značajki adolescencije smatrao je razvoj sposobnosti izbora. Samo ako mladi dobrovoljno i slobodno biraju između mnogih mogućnosti razvoja razvit će ispravne navike i izgraditi ispravan karakter. Komensky dijeli razvoj u 4 stadija, pri čemu je adolescenciju označio kao razdoblje od 12. do 18. godine života. U tom razdoblju, važno je vježbanje rezoniranja, učenja gramatike, matematike, filozofije i etike. Za psihologiju adolescencije značajna je činjenica da su filozofska shvaćanja Lockeja potaknula znanstvena istraživanja razvoja njegovim direktnim utjecajem na biheviorističku paradigmu, a toj paradigmi doprinio je i Darwin svojim učenjem o evoluciji živih bića. Rousseau se najdirektnije suprotstavlja ideji "čovjeka u malom". Također, tvrdio je da se razvoj odvija kroz četiri stadija, od kojih su najznačajniji 3. i 4. stadij. Treći stadij 12. - 15. godine karakterizira porast racionalnog funkcioniranja kao i porast energije i tjelesne snage. Pubertet je "novo rođenje", što označava porast mentalnih sposobnosti ali i seksualni razvoj koji stimulira znatiželju i emocionalnu pobuđenost. Četvrti stadij 15. - 20. godine značajan je po tome jer dolazi do emocionalnog sazrijevanja, nadvladavanja egoizma i jačanja samopoštovanja, a razvija se i savjest te moralnost. Djelo G.S.Halla "Adolescencija" iz 1904. bio je pokušaj nadvladavanja dotadašnjih filozofskih spekulacija o adolescenciji i početak njezina empirijskog proučavanja uporabom znanstvenih metoda. Adolescencija traje od 12. do 25. godine života. To je doba "bure i stresa", a obilježavaju ga kontradiktorne težnje, turbulencija i emocionalna ambivalencija. U djelu "Tri eseja o teoriji seksualnosti" Freud adolescenciju, posebice pubertet, definira kao onaj period razvoja u kojem instinktivni porivi i da dolaze u snažan konflikt sa socijalnim zahtjevima superega, a zaključak iz longitudinalnih studija iz druge polovice 20. stoljeća je da se za adolescenciju ne može generalno tvrditi da je doba "bure i stresa" jer samo manji dio mladih prolazi kroz to (Lacković Grgin, 2006).

Adolescencija označava razdoblje između početka puberteta i odrasle dobi. Najčešće započinje između 11. i 13. godine života i traje kroz tinejdžerske godine do 18. ili 20. godine. U razdoblju adolescencije događaju se različite tjelesne, psihološke, emocionalne i osobne promjene, a često se smatra emocionalno intenzivnim i stresnim razdobljem (Kuzman, 2009). Termin adolescencija dolazi od latinske riječi *adolescere*, što znači rasti prema zrelosti. Period je između djetinjstva i odrasle dobi koji se dijeli na ranu, srednju i kasnu adolescenciju. Pri datiranju adolescencije uglavnom se respektiraju: maturacijski procesi, personalna značenja koje ti procesi imaju, socijalno-kulturni standardi i očekivanja. Najšire dobne granice adolescencije danas se kreću od jedanaest do dvadeset i pet godina. Poneki, govoreći o prolongiranoj adolescenciji, njezin završetak datiraju u tridesetu godinu. Međutim, adolescenciju ne treba shvaćati samo kao dobnu kategoriju, već kao period razvoja koji ima svoje psihološke osobitosti koje adolescenciju razlikuju od ostalih životnih perioda (Lacković Grgin, 2006). Prema definiciji i objašnjenju Hrvatske enciklopedije, adolescencija (lat. *adolescentia*: mlado doba, mladost), mladenaštvo je životno razdoblje između kraja puberteta (oko 14. godine) i početka zrelosti (rane 20. godine: teenage). Početak i kraj adolescencije varira ovisno o spolu te etničkim i društveno-ekonomskim čimbenicima. U pubertetu dolazi do burnoga fizičkog razvitka, a adolescencija se ponajviše odlikuje promjenama na emocionalnom i kognitivnom planu. U adolescenciji dolazi do psihološkog sazrijevanja tijekom kojeg osoba traži svoj identitet i postupno prihvaća ulogu i odgovornosti odrasle osobe. Naročito je izražena težnja za osamostaljivanjem i neovisnosti, zbog čega adolescent može doći u sukob sa svojom sredinom, osobito s roditeljima (Hrvatska enciklopedija, 2013). Adolescenciju većina teoretičara smatra intenzivnim formativnim razdobljem koje obilježava prolaženje kroz niz bio-psihosocijalnih promjena (Livazović, 2011).

2.2. Biološki pristup adolescenciji

A. Gesell smatra da je sazrijevanje prirodni, genetski uvjetovan proces koji neki organ ili organizam dovodi do zrelosti. Rast predstavlja kvantitativne promjene, dok razvoj upućuje na kvalitativne promjene. Najbrži tjelesni rast je kod djevojčica u razdoblju života od 11. do 12. godine, a događa se dvije godine ranije nego kod dječaka, što se može uvidjeti i u tome da se tjelesna težina povećava ranije kod djevojčica, nego kod dječaka. Fiziološke promjene započinju promjenama u

hormonalnoj ravnoteži. Kod djevojčica promjene hormonalne ravnoteže obilježava početak naglog rasta kostura, zatim početak rasta grudi, početak pigmentacije stidnih dlačica, potpuno pigmentirana pubična dlakavost, prva menstruacija, rast dlačica ispod ruku, dok kod dječaka promjene u hormonalnoj ravnoteži obilježavaju ubrzan rast kostura, povećanje genitalija, pigmentacije stidnih dlačica, promjene glasa, prva noćna ejakulacija, početak rasta dlačica na licu i bradi, nastup rasta dlaka na prsima i ispod ruku. Na spolni razvoj adolescenata utječu žlijezde gonade, hipofiza, koja je glavna žlijezda s unutarnjim izlučivanjem, zatim adrenalne žlijezde te hipotalamus koji regulira sve ostale hormone. Gonade su spolne žlijezde, ovariji i testisi. Ovariji luče estrogene i progesteron, dok testisi proizvode spermije i muške spolne hormone. Adrenalne žlijezde su žlijezde koje luče androgene, estrogene i adrenalin. U početku se vjerovalo kako je pojam razvoja sinonim za biološke promjene organizma te da se zanemaruju kognitivni i socijalni činitelji. Važno je napomenuti kako postoje individualne razlike u sazrijevanju, ali i da postoje čimbenici koji utječu na spolni razvoj kao što su naslijeđe, socioekonomski status, zdravstvena povijest adolescenata, prehrana te tjelesne aktivnosti. Faktori koji objašnjavaju promjene u ponašanju adolescenata uključuju biološku dob, odnosno razinu tjelesne i spolne zrelosti, zatim kognitivnu dob koja predstavlja razinu intelektualnog funkcioniranja, kronološku dob koja je količina životnog iskustva te naposljetku stupanj školovanja, a to je ono što je adolescent uspio naučiti. Tjelesno samopoimanje adolescenata u prvom se redu odnosi na tjelesni izgled kada adolescenti vrše evaluaciju svoje i tuđe privlačnosti, na što se vrlo lako nadoveže zabrinutost oko izgleda ili razvijenosti pojedinih dijelova tijela i težine. U zdravstveno ponašanje mladih ubrajaju se pet obrazaca konzumiranja alkohola i droga: 1. eksperimentalni obrazac odnosi se na konzumiranje alkohola ili droga zbog znatiželje, ali dolazi i do napuštanja poroka; 2. socijalno-rekreacijski obrazac je konzumiranje u društvu, ali uz samokontrolu; 3. okolinsko-situacijski obrazac označuje uzimanje alkohola ili droga za vrijeme stresa; 4. obrazac kada uporaba droge postaje svakodnevnica što uzrokuje promjene u funkcioniranju te 5. obrazac kompulzivne uporabe droge što znači da je konzumiranje često i intenzivno. Uzimanje štetnih tvari je itekako povezano s mjestima na koje se izlazi jer je tamo na tim mjestima to normalno i prihvatljivo. Zaštitni faktori koji utječu na ne konzumiranje alkohola ili droga te općenito na smanjenje mogućnosti za rizična ponašanja adolescenata su privrženost roditeljima, predanost školi, posvećivanje prosocijalnim aktivnostima, ali i religioz-

nost, dok su rizični faktori autoritarna roditeljska kontrola, nedostatak bliskosti s roditeljima, roditelji koji konzumiraju drogu pa i nedostatak intimnosti u prijateljskim vezama (Lacković Grgin, 2006).

2.3. Adolescencija u kontekstu psihosocijalnih teorija

Biološke su teorije zasnovane na Darwinovoj evolucijskoj teoriji kao i na Hallovoj biogenetskoj teoriji adolescencije, a govore o tome da su geni glavni faktor razvojnog napredovanja iz jednog stadija u drugi te da okolina ima minimalan utjecaj. Adolescencija je vrijeme ubrzanog tjelesnog i spolnog sazrijevanja koje prate psihološke promjene te da zbog brzine rasta i asinkronosti dolazi do nestabilnosti u ponašanju.

Psihoanalitičke teorije temelje se na Freudovoj psihoanalitičkoj teoriji. Freudova teorija psiho-seksualnog razvoja ličnosti za brojne psihologije bila je izazov. Mnogi koncepti bili su odbacivani ili ignorirani. Prema Freudu, psiho-seksualni razvoj odvija se tijekom pet stadija koji su urođeni, ali i dobro omeđeni. Ti stadiji su redom: oralni, analni, falusni, stadij latencije i genitalni stadij koji traje od 12 godine života nadalje. Nadalje, Freud ističe kako središnju ulogu u razvoju adolescencije ima porast seksualnog nagona, odnosno libida, u pubertetu te ističe da seksualno uzbuđenje izaziva napetost koja može uzrokovati nezadovoljstvo. Ana Freud posvetila se razvoju ličnosti u genitalnom stadiju, a prema njoj ključni procesi ličnosti u adolescenciji su obrambeni mehanizmi. Zbog naglog spolnog sazrijevanja i seksualnih poriva narušava se, u stadiju latencije, uspostavljena krhka ravnoteža između ida i superega. Dok biološki aspekt predstavlja id, psihološki predstavlja ego, a socijalni superego. Kada je riječ o obrambenim mehanizmima adolescenata, kod adolescenata oni se razlikuju po zrelosti i efikasnosti pa tako postoje: represija, regresija, projekcija, racionalizacija i identifikacija. Novonastala neravnoteža rješava se pomoću mehanizma obrane, a to su intelektualizacija i asketizam. Intelektualizacija je prevođenje seksualnih impulsa u apstraktno mišljenje i rasprave te se u njima mladi oslobađaju emocionalne uznemirenosti, dok se asketizam smatra kao strogost prema samome sebi ne samo u vezi sa seksualnošću nego i u odnosu na hranu, spavanje, odijevanje, ali i u povećanoj religioznosti (Lacković Grgin, 2006).

Psihosocijalne teorije predstavljaju reakciju na biološka i psihoanalitička stajališta o dominirajućem utjecaju bioloških faktora na ponašanje pojedinca. Glavni predstavnici ove teorije su K.

Lewin, E. Erikson, R. Havighurst, a oni naglašavaju važnost interakcije biološke strukture osobe i njezine okoline, odnosno kulturnog sustava u kojem ta osoba živi. Osoba i njena okolina su uvijek u interakciji, a sveukupnost osobnih i okolinskih faktora u interakciji Lewin naziva životnim prostorom ili psihološkim prostorom. U adolescenciji dolazi do problema jer porastom djeteta životni prostor osobe se povećava, a to znači da se adolescent dvoumi. Adolescenti su djelomice djeca, djelomice odrasli. Coleman tvrdi da u svakom stadiju postoji važan jedan od odnosa koji može biti konfliktan, ali i rješiv u tom stadiju prije prijelaza u drugi stadij. Erikson je modificirao i proširio psihoanalitičku teoriju razvoja, prvi je sustavno pisao o razvoju tijekom cijelog životnog vijeka te je naglasio da je stjecanje ego-identiteta, što je srž njegove teorije, temeljno obilježje razvoja ličnosti u adolescenciji. Upozorio je i da se kvaliteta identiteta razlikuje od kulture do kulture. Prema Eriksonu psihosocijalni razvoj ličnosti slijedi osam razvojnih stadija, a svaki je stadij obilježen specifičnom krizom. Peti stadij ima krizu identiteta nasuprot konfuziji koja traje od 12. godine do 18. godine života, a na nju se nastavlja šesti stadij s krizom intimnosti nasuprot izolaciji koja traje sve do 25. godine života. Havighurst u svojoj teoriji razvojnih zadataka promatra razvoj kao usklađivanje pojedinačnih osobnih potreba s društvenim zahtjevima. Slično kao i Erikson, ističe kulturalnu raznolikost u razvojnim zadacima. Osim kulturalnih razlika, razvojni zadaci mogu se razlikovati i s obzirom na klasu kojoj osoba pripada. Problem identiteta prisutan je cijelog života zato što se u različitim razdobljima života pojavljuju tranzicije i promjene uloga koje mogu ponovno poticati usmjerenost na ego-identitet, primjerice zbog odlaska na studij, prvog zapošljavanja, sklapanja braka, roditeljstva itd. U adolescenciji osoba treba postati jedinstveno, neovisno i osobito ljudsko biće koje će se kao takvo uključiti u društvo i u njemu osigurati svoj status i svoje uloge. Pojedinaac mora naučiti istovremeno biti i individualan i socijalan. Moratorij označava svojevrsnu pauzu od raznoraznih obaveza i odgovornosti, a odnosi se na vrijeme u kojem se treba pripremati za važne odluke. Difuzija identiteta znači nekoherentan, nepovezan i nepotpun osjećaj sebe, koji varira od blagog oblika kad osoba ne zna tko je ona do teškog psihopatološkog stanja koje se nastavlja i nakon razdoblja istraživanja. Negativni identitet je onaj izbor mladih koji roditelji i društvo smatraju nepoželjnim. Etnički identitet se odnosi na osjećaj pripadnosti nekoj etničkoj grupi i blizak je pojmu kulturnog identiteta. Kriza etničkog identiteta završava se na nekoliko načina: separacijom tj. zadržavanjem vrijednosti svoje etničke grupe te izbjegavanjem interakcija s pripadnicima većinskog naroda, asimilacijom koja predstavlja prekid veza sa svojom zajednicom

i preuzimanje identiteta većinske kulture, a integracija identificiranje s većinskom i sa svojom, manjinskom etničkom zajednicom te marginalizacijom koja je najnepovoljnija za etnički identitet jer znači gubitak vlastitog etničkog identiteta i neprihvatanje dominantne zajednice i njezine kulture (Lacković Grgin, 2006). Na osnovu prihvatanja i odbijanja mogu se izdvojiti 4 kategorije položaja u grupi: odbačeni, izolirani, kontroverzni i popularni. Odrednice popularnosti su: privlačan tjelesni izgled, vedro raspoloženje, entuzijazam, prijateljski odnos prema članovima grupe, živahnost, imaju smisla za humor, vješto komuniciraju, imaju visoko samopoštovanje i nisku anksioznost. Odbačenost se povezuje sa brbljavošću, agresivnošću, slabijim školskim uspjehom te snažnijim psihičkim poremećajima, njihovi vršnjaci njih ne vole, oni su usredotočeni na sebe i snažno teže za pažnjom drugih, egoistični su, precjenjuju se, sarkastični i zanemaruju potrebe drugih. Zanemareni adolescenti pak nisu nevoljeni, oni samo nemaju prijatelje, oni ne pokazuju visok stupanj agresivnosti niti nezadovoljstva, njima nedostaje asertivnosti, osjećaju se usamljenima i tužnog su raspoloženja. Visoko su samo-refleksivni, nisko samosvjesni te skloni uzmicanju pred teškoćama. Najpopularniji među adolescentima su oni koji se ističu sportskim, rekreativnim i zabavnim aktivnostima i zbog tog mladi preferiraju takve aktivnosti, i tako se njihov grupni život može nazvati kao život „krda“. U aktivnostima kao što su koncerti ili utakmice (uz glasnu glazbu) sudjeluju više zbog same aktivnosti, nego zbog prisnijeg odnosa s vršnjacima. Istraživanjima je utvrđeno da se popularnost pozitivno odražava na samopoštovanje, društvenost i altruističke oblike ponašanja. Odbačenost ili zanemarenost pak imaju slične posljedice u smislu osjećaja emocionalne usamljenosti i socijalne anksioznosti, neprihvaćeni adolescenti imaju manje izgleda od popularnih realizirati bliske prijateljske odnose. Nepovoljan položaj u grupi osim što može biti posljedica sramežljivosti, može i proizvesti ili pojačati sramežljivost. Porast kognitivnih sposobnosti dovodi do toga da mladi postaju svjesni da su negativno evaluirani od vršnjaka u onim osobinama koje su važne za njihovo samopoimanje. Štetne posljedice nepovoljnog položaja među vršnjacima upućuju na potrebu preventivnih akcija za suzbijanje dugotrajnijeg ostajanja u takvome položaju, i tu se navode treninzi socijalnih vještina koje bi mogle pomoći vršnjacima da promijene svoj nepovoljni položaj u vršnjačkim grupama. Najčešći razlozi zbog kojih ljudi započinju i razvijaju interpersonalne odnose: ublažavanje ili izbjegavanje usamljenosti, pozitivna stimulacija uz ljudski kontakt, upoznavanje sebe kroz socijalne usporedbe, samo-poboljšanje i samo-uzdizanje, maksimiziranje užitka i minimiziranje boli. Razvoj interpersonalnih odnosa i prijateljstva teče postupno,

a odnos se razvija kroz nekoliko faza: 1. faza kontakata, u njoj se izražavaju i uzajamno pružaju otvorenost, toplina, druželjubivost te se razmjenjuju informacije koje su preliminarnе za dublji odnos, 2. faza povezivanja, u njoj se razvija zajedništvo i preliminarno otkrivanje i dijeljenje osjećaja i misli, žele jedan o drugom naučiti što više, naći zajedničke interese i aktivnosti, druženje je sve učestalije, 3. faza prisnosti u kojoj se odnos produbljuje, osobe se povezuju, 4. faza propadanja u kojoj se osobe udaljuju jedna od druge, sve manje komuniciraju i samo-otkrivaju, a ako nesporazumi rastu, to dovodi do pete faze, 5. faza rastajanja i u njoj prijatelji postaju bivši prijatelji.

Razvojno-kognitivne teorije usmjerene su na proučavanje razvoja procesa poznavanja u adolescenciji. Piaget se fokusirao na racionalne aspekte razvoja misaonih procesa, na strukturu inteligencije i na razvoj logičkog mišljenja. Mišljenje djece je konkretno, a adolescenata apstraktno, kognitivni razvoj im omogućuje drugačiju procjenu ne samo fizičkog svijeta nego i socijalnog svijeta u kojem žive. Zbog toga mladi ljudi počinju mijenjati svoj odnos prema društvu i autoritetu te počinju planirati svoju budućnost. Preispituju sve i kritički evaluiraju svijet oko sebe. Selman razvoj socijalne kognicije vidi kao ortogenezu, odnosno progresiju u 2 smjera, a to su smjer sve veće diferencijacije i smjer hijerarhijske integracije struktura i procesa. Bandura i Walters govore o socijalnom učenju adolescenata. Učenje po modelu znači da pojedinac transformira informacije koje uči od modela u simboličku formu koja brzo može biti pretvorena u akciju. Razvojno-kognitivni pristupi usmjereni su na pitanja kako se mentalne aktivnosti mijenjaju s dobi te kako se te promjene reflektiraju na socijalno i moralno ponašanje djece i adolescenata. Vigotski pak smatra da je za kognitivni razvoj najvažnije kulturno naslijeđe u spoznavanju i tumačenju koja djetetu pomažu bliski odrasli. Piaget je na osnovi glavnih kvalitativnih promjena u kognitivnim strukturama, u razdoblju od rođenja do adolescencije identificirao četiri stupnja kognitivnog razvoja: 1. senzomotorički stupanj koji traje od rođenja do druge godine života, a obilježava ga nastojanje djece da koordiniraju motoričku aktivnost senzornim iskustvom te da je glavni kognitivni zadatak u tom razdoblju „osvajanje“ objekata vanjskog svijeta, 2. predoperacijski stupanj traje od druge do sedme godine, a obilježava ga napredak u mišljenju i govoru te je glavni kognitivni zadatak „osvajanje“ simbola, a mišljenje je konkretno, egocentrično i ireverzibilno, 3. stupanj konkretnih operacija koji traje od sedme do jedanaeste godine, a obilježava ga pomak u mišljenju i rasuđivanju u smislu da dijete u mislima počinje izvoditi konkretne logičke operacije, a glavni kognitivni zadatak je „osvajanje“ osnovnih logičkih operacija i 4. stupanj je stupanj formalnih operacija koji

traje od jedanaeste godine života i nadalje, a obilježava ga pomak od konkretnog, aktualnog iskustva pa mišljenje počinje biti više logičko i apstraktno. Razvojnu psihologiju Piaget je zadužio i svojim pionirskim radom o razvoju moralnog rasuđivanja. Utvrdio je da moralno rasuđivanje ovisi o percepciji realnosti, o organizaciji iskustava te o sposobnosti da se shvati tuđe gledište, a u adolescenciji ono ovisi o sposobnosti apstraktnog mišljenja. Piaget je i utemeljitelj paradigme za istraživanje moralnog rasuđivanja poznate pod nazivom „moralne dileme“. Piagetove spoznaje o moralnom razvoju rasuđivanja govore da se ključne promjene moralnog rezoniranja događaju na prijelazima iz preoperacijskog u operacijsko mišljenje, odnosno prilikom prijelaza sa stupnja konkretnih operacija na formalno - operacijsko mišljenje. Najviši stupanj moralnog razvoja jest „moralna autonomija“. Ona započinje u pubertetu, kada se iz pozicije objektivne odgovornosti prelazi na poziciju subjektivne odgovornosti.

Ekološko-kontekstualističke teorije imaju temelje na ekologiji koja proučava kompleksne sustave odnosa i međuovisnosti bioloških organizama i socijalno-fizičkih okolnosti koji oblikuju organizam, a to su teorija okolinskih sustava U. Bronfenbrennera i Lernerov kontekstualizam. Tako je najbliži adolescentu mikrosustav u koji se ubrajaju obitelj, škola, crkva i tome slično, dok mezosustav predstavlja sustav odnosa između komponenti mikrosustava. Egzosustav ubraja šire socijalno okruženje u kojem adolescent živi i koje predstavlja udaljeniji okolinski utjecaj, a makrosustav čine kultura i supkultura, taj je sustav stabilniji od drugih sustava. Primarne promjene u pojedincu koje se događaju su tjelesno sazrijevanje, promjene u evaluaciji tjelesnih promjena i u socijalnim očekivanjima te promjene kognitivnog funkcioniranja u smislu kompleksnijeg mišljenja i rezoniranja. Sekundarne promjene odnose se na promjene u privrženosti obitelji, zatim porast autonomije u donošenju odluka, modificiranje ranijih uloga i stjecanje novih, porast intimnosti u odnosima s prijateljima, izgrađivanje identiteta te usmjeravanje na postignuća (Lacković Grgin, 2006). Bronfenbrenner i Morris (2006) definirali su bioekološki model kao teorijski sustav koji se razvija za znanstveno proučavanje ljudskog razvoja tijekom vremena, a taj se sustav sastoji od četiriju elemenata: proces, osoba, kontekst i vrijeme, koji istovremeno utječu na razvojne ishode ljudskih bića. Bioekološka teorija navodi da bi istraživači trebali proučavati okruženja u kojima pojedinac u razvoju provodi vrijeme i odnose s drugima u istom okruženju, zatim osobne karakteristike pojedinca, ali i onih s kojima on ili ona obično komunicira, zatim vrijeme i povijesno vrijeme u kojem ti pojedinci žive te mehanizme koji pokreću razvoj, odnosno kako ih autori nazivaju,

proksimalne procese (Bronfenbrenner i Morris, 2006). Lerner se referencira na četiri značenja konteksta. Prvo, pod kontekstom najčešće se podrazumijeva fizičko okruženje, okolina kao što su mjesto i uvjeti stanovanja, lokacija i uređenje škole. Drugo, kontekst je po nekima sastavljen od socijalnih komponenti, kao što su roditelji, rođaci i vršnjaci. Treće, osoba u razvoju je dio kontekstualnog okruženja, što se ponekad zaboravlja te četvrto, varijable konteksta mogu se mijenjati s vremenom što znači da osoba postaje zrelija, mijenja se vrsta i stupanj škole (Lacković Grgin, 2006).

2.4. Obilježja i promjene inteligencije adolescenata

U adolescenciji se događaju značajne promjene kognitivnog funkcioniranja. Raste sposobnost apstraktnog i logičkog mišljenja, rastu kapaciteti obrade informacija kao i razumijevanje pojava iz fizičkog i socijalnog svijeta. Pojavljuju se formalne - logičke operacije koje znače da se zakoni primjenjuju i na apstraktne sadržaje. Kad je riječ o općem faktoru inteligencije u adolescenciji se događaju posljednje brze promjene, poznate pod pojmom intelektualni skok. Te se promjene događaju između 11. i 14. godine života. Inteligencija u adolescenciji povezana je s kreativnošću iako su to dvije različite sposobnosti. Treba naglasiti da je relativno visoka razina inteligencije potrebna za divergentno mišljenje, ali da visokoj kreativnosti doprinose i neke druge osobine ličnosti. Inteligencija više korelira sa složenijim mehanizmima učenja nego npr. s uvjetovanjem. Inteligencija više korelira s učenjem na početku učenja nego poslije, kad naučeno postane automatizirano. Inteligentniji ne samo uspješnije, već i brže uče. Procesiranje informacija moguće je shvatiti kao seriju logičkih koraka: podražaj, selekcija, interpretacija, pamćenje, mišljenje, rješavanje problema i akcija. Adolescencija je razdoblje u kojem se počinje pojavljivati bolje primanje informacija. Mladi postaju više selektivni jer bolje uočavaju važne i manje važne informacije (Lacković Grgin, 2006).

III. RAZVIJANJE I ZNAČAJ SOCIJALNE INTELIGENCIJE ADOLESCENATA

3.1. Opća obilježja socijalne inteligencije

Da se socijalna inteligencija u velikoj mjeri otkriva u vrtiću, na igralištu, tvornicama i prodavaonicama, ali izmiče formalnim standardiziranim uvjetima ispitivačke laboratorije, primijetio je Edward Lee Thorndike, psiholog koji je prvi predložio ovaj pojam, godine 1920. Također, primijetio je, da je takva interpersonalna djelotvornost životno važna za uspjeh na mnogim poljima, naročito u upravljanju. Krajem pedesetih godina dvadesetog stoljeća Wechsler, utjecajni psiholog koji je stvorio ono što je i danas jedan od najšire korištenih instrumenata za mjerenje IQ, količnik inteligencije, odbacivao je socijalnu inteligenciju, smatrajući je samo općom inteligencijom primijenjenom na socijalne situacije. Psiholozi raspravljaju o tome koje su ljudske sposobnosti socijalne, a koje emocionalne, zaključuje se da se te dvije oblasti preklapaju, kao što se i socijalna oblast u mozgu preklapa s njegovim emocionalnim centrima (Goleman, 2006). Weis smatra kako je jedini sveobuhvatan prikaz socijalne inteligencije utemeljen na teoriji Guilfordova modela strukture intelekta iz 1967. godine. Socijalna i opća inteligencija razlikuju se samo po sadržaju zadatka, ali dijele iste unakrsne klasifikacije s operacijama i proizvodima. Socijalna inteligencija uključuje kogniciju, konvergentnu i divergentnu produkciju, pamćenje i evaluaciju sadržaja ponašanja. Ti se sadržaji sastoje od neverbalnih informacija o društvenim interakcijama koje omogućuju zaključivanje o mislima, željama, osjećajima, raspoloženjima, namjerama i postupcima drugih osoba i nas samih (Weis, 2008). Goleman (2006) smatra da za razliku od onoga što rade drugi teoretičari u ovoj oblasti, stavljanje socijalne inteligencije u isti koš s emocionalnom, ometa novo razmišljanje o ljudskoj sposobnosti za uspostavljanje odnosa. Prema Golemanu (2020) emocionalna inteligencija označava skup emocionalnih potreba i poriva te istinskih vrijednosti neke osobe i kao takva upravlja svim oblicima vanjskih ponašanja. Komponente socijalne inteligencije mogu se organizirati u dvije velike kategorije, a to su kategorije socijalne svjesnosti, kad imamo osjećaj o drugima, i u kategoriju socijalne spretnosti, kad potom postupamo shodno toj svjesnosti (Goleman, 2006). Osnovno područje sposobnosti socijalne inteligencije je socijalno razumijevanje. Uključuje kognitivne operacije obuhvaćene zahtjevima rasuđivanja (Weis i sur, 2005 prema Weis, 2008). Prema autorima, socijalno razumijevanje zahtijeva od pojedinaca razumijevanje ili tumačenje društvenih podražaja u odnosu na pozadinu dane društvene situacije, primjerice ispravno razumijevanje onoga što osoba želi izraziti putem verbalnih ili neverbalnih sredstava komunikacije.

Podražaj može varirati prema njihovoj složenosti, primjerice od jednostavnog izraza lica do niza interakcija između osoba, i trebao bi omogućiti zaključke o emocijama, mislima, namjerama, motivacijama ili osobinama osobe. Sadašnja definicija isključuje početne kognitivne funkcije prepoznavanja ili, drugim riječima, opažanja društvenih podražaja. One se klasificiraju kao socijalne perceptivne sposobnosti (Weis, 2008). Može se primijetiti da postoje statistički značajne relacije između socijalne inteligencije i sreće pojedinaca. Međutim, u literaturi se odnosi sa srećom općenito istražuju u kontekstu društvenih vještina ili osobina koje jačaju karakter (Dogan i Eryilmaz, 2014).

3.2.Socio-emocionalni odgoj adolescenata

Socio-emocionalne kompetencije obuhvaćaju brojna različita znanja, stavove i vještine koje omogućuju djeci da razumiju i reguliraju vlastite emocije, pokazuju suosjećanje te uspostavljaju i održavaju pozitivne odnose s drugima (Weissberg i sur., 2015). Kao iznimno bitne komponente socio-emocionalne kompetencije s bitnim utjecajem na različita područja djetetova života mogu se izdvojiti empatija, znanje o emocijama i regulacija emocija; razvoj navedenih vještina ima utjecaj na smanjenje interpsihičkih i intrapsihičkih problema kod djece (npr. Allemand i sur., 2014; Denham i sur., 2013, prema Vranjican, 2019). Socio-emocionalnim učenjem djeca i mladi stječu i uče učinkovito primijeniti znanje, stavove i vještine potrebne za razumijevanje i upravljanje emocijama, postavljanje i postizanje pozitivnih ciljeva, osjećanje i pokazivanje empatije prema drugima, uspostavljanje i održavanje pozitivnih odnosa i odgovorno donošenje odluka (Weissberg i sur., 2015). Socijalna se svjesnost odnosi na osjećaj za tuđe unutrašnje stanje, razumijevanje osjećanja i misli te osobe i „hvatanje“ složenih socijalnih situacija. Socijalna svjesnost obuhvaća: primarnu empatiju, prilagođavanje, empatičku točnost i socijalnu kogniciju. Primarna empatija podrazumijeva osjećanje s drugima, ali i osjećaj za neverbalne emocionalne znakove. Ljudi uvijek „odašilju“ znakove o tome kako se osjećaju bez obzira na to koriste li riječi kako bi izrazili svoje osjećaje, drugim riječima, za izraz osjećaja nije potrebna verbalna komunikacija niti je moguće sakriti neverbalne znakove kada su osjećaji u pitanju. U dekodiranju neverbalne komunikacije bolje su žene. Empatija se općenito pojačava s godinama života pa tako se i kroz adolescenciju u mladima razvija sve veća empatičnost. Prilagođavanje obuhvaća slušanje s punom pozornošću te je ono viši stupanj

od same empatije. Prilagođavanjem se teži tome da se uistinu shvati osoba s kojom se vodi komunikacija. Davanje pozornosti drugoj osobi s kojom se vodi interakcija se može i poboljšati kao i sve druge sastavnice socijalne inteligencije. Udubljeno slušanje druge osobe ključan je faktor zdrave komunikacije. Osim pažljivog slušanja, postavljanje pitanja također produbljuje komunikaciju i čini ju kvalitetnijom. Empatička točnost je razumijevanje tuđih misli, osjećanja i namjera. Ona se smatra i kao glavno umijeće socijalne inteligencije, a njome se služe najbolji nastavnici, najspretniji pregovarači, najuspješniji diplomati i savjetnici. Empatička se točnost oslanja na primarnu empatiju, ali je potreban i kognitivni napor da bi se mogli razumjeti osjećaji, misli i napori druge osobe. Socijalna se kognicija odnosi na znanje o tome kako stvarno djeluje socijalni svijet. Ljudi upućeni u socijalnu kogniciju u svakoj socijalnoj situaciji znaju što se očekuje od njih, ali i prepoznaju koji je položaj druge osobe i što se može očekivati od te druge osobe. Ljudi s ovim umijećem vrlo lako rješavaju socijalne probleme te razumiju nepisane norme koje su ključne u glatkoj interakciji, posebice s pripadnicima drugih kultura. Iako je osoba vrlo vješta u socijalnoj kogniciji, ali nema razvijenu socijalnu spretnost, ona će i dalje biti socijalno nespretna (Goleman, 2006). Lacković Grgin navodi da se socijalna kognicija odnosi na pitanje povećavaju li se znanja o fizičkom i socijalnom svijetu na isti način. Fizički svijet je stabilniji, a činjenice o njemu su objektivne, dok je socijalni svijet promjenjiv, a činjenice o tome svijetu arbitrarne i ovise o kulturnim određenjima i očekivanjima (Lacković Grgin, 2006). Empatiju obilježava mentalna fleksibilnost za zauzimanje tuđeg kuta gledanja. Ta mogućnost zauzimanja tuđe perspektive ukazuje na potpuno razvijenu sposobnost razlikovanja vlastitih od tuđih unutarnjih stanja. Sposobnost gledanja situacije iz tuđe perspektive razvija se postupno, s tim da se prvi znaci brige za drugoga javljaju oko dobi od 3 godine, nastavlja se intenzivno razvijati tijekom djetinjstva i postiže vrhunac do kraja adolescencije (Boričević Maršanić i sur., 2017; Decety i Jackson, 2004, prema Vranjican, 2019). Danas se Internet sve više koristi za uspostavljanje različitih oblika odnosa s drugim korisnicima, a sve manje za igranje igrica i traganjem za nekim informacijama. To može dovesti do toga da se mladi izoliraju od realnih druženja s vršnjacima te i to posljedično može dovesti do manjeg iskustva o vršnjacima i manje socijalnih vještina za nalaženje i zadržavanje bliskih prijatelja i romantičnih partnera. Funkcionalni pristup podučavanja socijalnih vještina usmjeren je na organizaciju edukacije za razvoj specifičnih socijalnih vještina. Strukturirani pristup usmjeren je

na mijenjanje temeljnih struktura socijalne kognicije kako bi se adolescentove socijalne sposobnosti dovele na višu razinu funkcioniranja. Zahvaljujući razvoju socijalne kognicije, mladi ponekad postanu politički idealisti s povećanom sposobnošću empatiziranja, što je posljedica pomaka od mladenačkog egocentrizma prema novootkrivenom sociocentrizmu (Lacković Grgin, 2006). Valja ukazati kako su mediji važan socijalizacijski agens. Njihov utjecaj, iako kratkoročno imanentan i teško opisiv, ipak dugotrajnom izloženošću može rezultirati nakupljanjem novostvorenih predodžbi, vjerovanja i stavova koje modificiraju ponašanje pojedinca ovisno o, primarno, obiteljskom kontekstu. Proces socijalnog učenja odvija se u tri faze. Prvu predstavlja usvajanje ili internalizacija pravila ponašanja. Slijedi faza održavanja, kojom se internalizirana pravila osnažuju i potvrđuju te treća faza odnosno prisjećanje i manifestacija kojom se internalizirano prikazuje u stvarnom ponašanju. Uloga medija u ovakvom shvaćanju teorije socijalnog učenja iznimno je značajna jer vjerojatnost dosjećanja i preuzimanja određenog pravila ili modela ponašanja kao vlastitog ovisi o snazi i složenosti internaliziranog obrasca, koji je ponajviše uvjetovan atraktivnošću promatranog sadržaja. Općenito, što je obrazac ponašanja "bliži" djetetovoj situaciji, odnosno koliko se dijete može poistovjetiti s određenim obrascem viđenog ponašanja, utoliko više se taj obrazac internalizira kao poželjan i moguć oblik reagiranja u određenim društvenim situacijama (Livazović, 2009). Intervencije unutar školskog sustava kojima je cilj izgraditi socio-emocionalnu kompetenciju kod djece obično su usmjerene na poboljšavanje školske klime, izravno podučavanje vještina koje pridonose socio-emocionalnom razvoju kao što su socijalne vještine ili empatija, ili se pak koriste određenim dijelovima iz oba navedena pristupa (Domitrovich i sur., 2017, prema Vranjican, 2019).

3.3. Izazovi disemije u vršnjačkim i socijalnim odnosima adolescenata

Sam osjećaj o tome kako se drugi osjeća ili znanje što netko drugi misli ili namjerava, ne osigurava uspješnu interakciju. Socijalna spretnost nadovezuje se na socijalnu svjesnost kako bi omogućila glatku i djelotvornu interakciju. Socijalna spretnost obuhvaća: glatku interakciju na neverbalnom nivou, zatim uspješno predstavljanje sebe, oblikovanje ishoda socijalnih interakcija te naposljetku brigu o potrebama drugih i odgovarajuće akcije. Sinkroničnost u socijalnoj spretnosti omogućuje

da se lakše razumije neverbalna interakcija te je općenito ona temelj socijalne spretnosti. Sinkroničnost podrazumijeva i nesmetano i lako shvaćanje neverbalnih znakova poput osmijeha i klimanja glavom te bez razmišljanja reagiranje na njih. Oni koji u tome nisu vješti često se nervozno vrpolje i ne mogu voditi glatku komunikaciju. Disemija je naziv za nedostatak vještog čitanja neverbalnih znakova koji omogućuju glatku komunikaciju i samim time neadekvatno reagiranje na njih. Takvi ljudi po pravilu ne uočavaju kada je sugovornik dao znak da je razgovor završen. Disemija kod djece najčešće nastupa kod one djece koja su odbačena od svojih vršnjaka pa je rezultat to da takva djeca ne gledaju u oči sugovornika, njihov izraz lica ne prati njihove osjećaje te ne pokazuju empatiju prema tuđim osjećajima. Takva djeca na kraju bivaju još više izolirana i odbačena u društvu. Disemija se može ukloniti savladavanjem vještine čitanja neverbalnih znakova i vježbanjem odgovora na njih (Goleman, 2006). Pojedinci koji mogu brzo i precizno procijeniti i izraziti svoje emocije mogu bolje odgovarati na zahtjeve svoje socijalne okoline (Kalebić-Maglica, 2007, prema Ninčević, 2009). Najbolji način socijalnog učenja je onaj kroz interakciju s vršnjacima, odnos davanja i primanja sa sebi ravnopravnima. Adolescenti lako pronalaze vrijeme da budu zajedno sa svojim prijateljima te načine da integriraju nove medije u svoja neformalna društva (Car, 2013). Što više prigoda za društvenu interakciju dijete ima, u više će ih sudjelovati te će tako razvijati više i složenije vještine kroz pozitivnu potvrdu i povratne reakcije, ali će razvojna putanja ovisiti o odnosu rizičnih i zaštitnih čimbenika. Pojedinaac sudjelujući u određenim društvenim interakcijama prima pozitivnu ili negativnu potvrdu svojeg ponašanja, razvijajući pritom emocionalne, kognitivne i ponašajne vještine kojima ostvaruje iskustvo pozitivnog potkrepljenja određenog obrasca ponašanja (Livazović, 2016). Nesumnjivo je da kvaliteta odnosa unutar dijadnih sustava i malih socijalnih skupina uvjetuje razinu prilagodbe. Te dvije razine socijalnih odnosa zasigurno omogućuju zadovoljenje osnovnih socijalnih potreba - potrebe za pripadanjem i potrebe za intimnošću. Ukoliko u interpersonalnoj interakciji pojedinac ne može zadovoljiti te potrebe, javlja se osjećaj usamljenosti koji kao rezultat negativnog socijalnog iskustva ima negativne posljedice na svim planovima razvoja - na socijalnom, emocionalnom i kognitivnom planu (Klarin, 2002). Erwin (1999, prema Klarin i sur., 2010) ističe sljedeće funkcije prijateljstva: zadovoljenje potrebe za druženjem, poticanje razvoja socijalnih vještina, zadovoljenje potrebe za intimnošću, mijenjanje i testiranje socijalnih spoznaja, poticanje socijalno-kognitivnog razvoja, stjecanje socijalne podrške i emocionalna zaštita. Zaključeno je da postoji veza između pozitivnih odnosa i sreće

među kojima socijalne vještine djeluju kao posrednik te da ti odnosi povećavaju razinu sreće pojedinaca (Ryff, Singer, Wing i Love, 2001, prema Dogan i Eryilmaz, 2014). Samopredstavljanje je predstavljanje koje ima na kraju za rezultat željeni dojam. Vrlo su vješti u tome vrhunski glumci te mnogi moćnici kao i govornici. Karizma pripada samopredstavljanju, a ona podrazumijeva da se osjećaji prenesu s jedne osobe na druge ljude. To „prelijevanje“ emocija s govornika na publiku djeluje poput „zaraze“ te je za to potrebna vještina govornika da njegov glas oscilira u pravim trenucima. Izražavanje osjećaja treba biti kontrolirano i uravnoteženo kako bi u svakoj mogućoj situaciji osoba bila u skladu sa socijalnim normama jer ponekad nije prihvaćeno iskazivati svoje osjećaje. Utjecaj na druge ljude najefikasnije se postiže izbjegavanjem sile, agresije i implicitne prijetnje, već naprotiv ljubaznošću i dopadljivošću jer se takvim ljudima ne može ništa zamjeriti. U stvaranju utjecaja pomoći će i socijalna kognicija, odnosno razumijevanje situacije. Važno je i napomenuti da se ponekad vrlo utjecajni ljudi ne moraju verbalno izraziti, nego da svoju negativnu reakciju često prešute i pokušaju ostaviti što bolji dojam (Goleman, 2006). Može se konstatirati neosporna povezanost kvalitete vršnjačke interakcije, neugodne emocije usamljenosti, agresivnog i prosocijalnog ponašanja. Interpretirajući rezultate u kontekstu Sullivanove teorije, moguće je potvrditi da kvaliteta socijalne interakcije uvjetuje osjećaj usamljenosti koji određuje ponašanje u različitim socijalnim kontekstima, pa i u onom vršnjačkom. Ipak spoznaja da intervencija na bilo kojoj varijabli izaziva promjene i na drugoj važna je za prevenciju i intervenciju. Brojna su istraživanja pokazala da vježbanjem socijalnih vještina dolazi do smanjenja agresivnog ponašanja. Takva promjena dovodi do promjena i u socijalnim interakcijama (Klarin, 2002).

3.4. Važnost poticanja prosocijalnog ponašanja kod mladih

S obzirom na izraženu važnost socijalnih odnosa i funkcioniranja pojedinca unutar društva empatija se razvila kao važna sastavnica prosocijalnog ponašanja koja služi osnaživanju i održavanju međuljudskih odnosa. Empatija omogućuje pojedincu iskazivanje simpatije, suosjećanja, pomažanje u nevolji i važan je preduvjet moralnog ponašanja. Uključuje afektivnu (osjećanje što druga osoba osjeća), kognitivnu (razumijevanje što druga osoba osjeća) i motivacijsku (namjera za suosjećajnom reakcijom) komponentu koje čine temelj prosocijalnog i altruističnog ponašanja i kasnijeg adekvatnog funkcioniranja djeteta u svijetu (Decety, Meidenbauer i Cowell, 2018, prema

Vranjican, 2019). Pojam prosocijalno ponašanje odnosi se na postupke koji se smatraju društveno poželjnim. Adolescenti više vjeruju u svoje vještine i znanja, osjećaju se kompetentnima, a donekle osjećaju i obvezu da to i potvrde. Orijentacija na pravdu u moralnom rasuđivanju pozitivno je povezana s količinom i kvalitetom prosocijalnog ponašanja. Iako između moralnog rasuđivanja i moralnog ponašanja postoji pozitivna korelacija, prosocijalno ponašanje mladih može izostati zbog egocentrizma. Mladi ponekad ne vide svoje pogreške. Prosocijalno ponašanje mladih regulirano je kognitivnim, emocionalnim, motivacijskim i socijalnim faktorima (Lacković Grgin, 2006). Briga i osjećaj za tuđe potrebe temeljeni su na empatiji, a ona je ključna za socijalnu inteligenciju te čini najveći dio nje. Vrlo empatični ljudi najčešće su prvi koji nude pomoć drugima, a oni koji na tuđe nevolje nemaju nikakvu empatičku reakciju često su antisocijalni te se zbog toga još u djece i adolescenata treba poticati empatija i briga o drugima. Nije dovoljno da se samo suosjeća s drugima, već je potrebno i iskazati brigu i pomoći u nevolji (Goleman, 2006). Spolne razlike u socijalnom ponašanju potvrđene su rezultatima brojnih istraživanja (Bukatko, Daehler, 2001, prema Klarin, 2002). Fizička agresivnost dječaka vidljiva je već u predškolskom razvojnem razdoblju i raste ulaskom u adolescenciju. Djevojčice i dječaci koriste istu "količinu" agresivnog ponašanja različitog manifestnog oblika. S druge strane, djevojčice svoje ponašanje procjenjuju prosocijalnije u odnosu na dječake. One su spremnije pomoći, surađivati i suosjećati (Klarin, 2002). Adekvatan razvoj empatije u adolescenciji dovodi do više razine empatije u odrasloj dobi, boljih komunikacijskih vještina, zadovoljstva odnosima i manju prisutnost konflikata u odnosima kod istih pojedinaca 20 godina poslije (Allemand i sur., 2014; Venesky, 2013, prema Vranjican, 2019), što ukazuje na važnost promicanja razvoja empatije i prosocijalnog ponašanja, osobito kod dječaka, od rane dobi. Analizom strategija kojima umjetnički odgoj i stvaralaštvo motiviraju i usmjeravaju pojedinca na prosocijalnu razvojnu putanju valja naglasiti brojne mogućnosti praktičnog i profesionalnog razvoja novih znanja, vještina i sposobnosti. Prva od važnijih dimenzija jest uključenost kroz aktivan angažman putem kojega umjetnost omogućava komunikaciju i aktivnu interakciju s različitim pojedincima do kojih možda ne bi bilo moguće doprijeti tradicionalnim oblicima komunikacije i suradnje u školi (Livazović, 2016). Druga je dimenzija stjecanje novih socijalnih i životnih vještina, navika i osobina ličnosti poput predanosti, upornosti, ali i samopouzdanja, empatije i samokontrole koje su posebno važne jer osiguravaju lakši transfer i nastavak obrazovanja, zapošljavanje i rjeđi recidivizam (Miles, Strauss, 2008; Johnson i sur., 2011, prema

Livazović, 2016). Umjetničkim aktivnostima potiče se i preuzimanje odgovornosti za vlastiti i uspjeh drugih, treća važna dimenzija realizacije i uloga umjetničkog odgoja (Blacker i sur., 2008; Johnson i sur., 2011, prema Livazović, 2016), pri čemu sve prethodne sastavnice pospješuju pozitivne socijalne odnose i jačanje veza s okolinom, obitelji, vršnjacima i školom, uz mogućnost iskazivanja vlastitih želja, potreba, interesa i talenata kroz osobni umjetnički angažman.

Gledajući iz perspektive adolescentice i studentice pedagogije, podržavanje i poticanje empatije i prosocijalnog ponašanja kod adolescenata izuzetno je važno za socio-emocionalni razvoj mlade osobe. Također, važna je i činjenica da razvoj empatije kod adolescenta ima odjek u odrasloj dobi. Bez obzira na spolne razlike i dokaze da adolescentice imaju razvijenu veću empatiju, poželjno bi bilo da se i adolescenti uključe u razne aktivnosti u kojima se promiče empatija, primjerice volontiranje u udrugama. Tamo će biti okruženi ljudima različite dobi i s različitim osobinama, a kroz čestu interakciju razvijat će svoju empatiju, a time i socijalne vještine. Na temelju vlastitog iskustva iz osnovnoškolskog obrazovanja, a to je prigodno izrađivanje čestitaka za Božić i prigodno slušanje i pjevanje božićnih pjesama s djecom iz Udruge za djecu s invaliditetom, moguće je zaključiti kako su te aktivnosti bile vjerodostojni primjeri prosocijalnog djelovanja kod adolescenata, što se potvrdilo pozitivnim komentarima nakon tih aktivnosti.

IV. RAZVOJ I POJMOVNA ODREĐENJA FENOMENA GLAZBE

Glazba je umjetnost koja je ukorijenjena u čovjekovu prošlost od davnina. Zvuk uobličena u glazbene forme čovjek susreće posvuda. Nerijetko čovjek nije svjestan da ga glazba oblikuje, ostavlja na njega određeni dojam. Sklonost i potreba za glazbom utkane su u čovjeka te čine neodvojivi dio ljudske svakodnevice (Brđanović, 2017). Glazba je znanje i vještina, odnosno umjetnost vremenske organizacije zvuka. Umjetnost je kombiniranja zvukova prema pravilima koja se mijenjaju prema mjestima i razdobljima, organiziranja trajanja s pomoću zvukovnih elemenata. Proizvod te umjetnosti je zvuk. Naziv glazba je jedan od rijetkih slavenskih naziva, u drugim se jezicima naziv oslanja na grč. *μουσική*; lat. *musica*, arap. *mūsīqī* i slično. Glazba dolazi od glas-ba, glas je označavao zvuk, no u hrvatskoj se jezičnoj praksi pretežno upotrebljava kao sinonim s nazivom *muzika* (Hrvatska enciklopedija, 2013). Glazba je, prema nekim autorima, najstarija umjetnost (Breitenfeld i Majsec Vrbanić, 2011, prema Ivek, 2016). Prema Brđanović (2017) pojam *musica* označava ljubav prema znanosti i umjetnosti te pjevanje i sviranje. Već je spomenuto da je glazba umjetnost i da ljudska bića imaju trajnu potrebu za umjetničkim izražavanjem putem glazbe. Još se u osnovnoškolskom obrazovanju učenici susreću s činjenicama da su stari Grci uz pratnju glazbala lire pjevali i govorili osjećajne lirske pjesme što ukazuje i na čvrstu vezu između glazbe i pjesništva. To potvrđuju još Aristotel i Platon koji su pisali o snažnoj ulozi i važnosti glazbe za čovjeka, a samim time i za društvo. Glazba odražava i društvo nekog vremena. Osim što ima estetsku ulogu, glazba ima značajnu ulogu u obrazovanju što potvrđuju i značajni antički filozofi (Brđanović, 2017). Glazba je sastavni dio života svakog čovjeka, a upotrebljava se u mnoge različite svrhe. Većina ljudi provodi slobodno vrijeme uz aktivnost slušanja glazbe, a glazbom se koristi za upravljanje i regulaciju raspoloženja i emocija, za opuštanje ili za prisjećanje (Georgi i sur., 2006, prema Petrušić, 2023), za upravljanje razinom uzbuđenja (Arnett, 1992, prema Petrušić, 2023). Razvoj elektroničkih medija učinio je glazbu različitih vrsta dostupnom velikom broju ljudi i doveo do njezine upotrebe u svakodnevnom životu, za razliku od ranijih vremena kada je bila dostupna onima koji su je sami mogli izvoditi ili slušati na religioznim ili društvenim događanjima. Danas se glazba koristi za upravljanje vlastitim raspoloženjem i uzbuđenjem, ali i za stvaranje okruženja u kojem se može manipulirati ponašanjem drugih ljudi (Nikolić, 2017). Također, ispostavilo se da glazba posjeduje svojstva svojevrsnoga „alata“ u pomoći kod relaksacije, stimuliranja koncentracije, svladavanja snažnih emocija, što može pridonijeti osobnom razvoju. Tehnološki napredak

koji je donijelo suvremeno doba utjecao je na pojavu novih tehnika istraživanja i time omogućio bolje razumijevanje načina na koji glazba može unaprijediti intelektualni, socijalni i osobni razvoj djece i mladih. Ovo istraživanje govori o utjecaju glazbenih vještina na razvoj jezika, pismenost, računanje, inteligenciju, opće postignuće, kreativnost, finu motoričku koordinaciju, koncentraciju, samopouzdanje, emocionalnu osjetljivost, socijalne vještine, timski rad, samodisciplinu i opuštenost (Hallam, 2010). Glazba ima također jak utjecaj na razini društvene skupine omogućujući specifičnu komunikaciju posredne semantike. Moć glazbe proteže se mnogo dalje i mnogo dublje nego što smo mi to uopće svjesni te se pomoću glazbe može manipulirati ljudima, pa i upravljati čitavim društvima (Sacks, 2012, prema Petrušić, 2023). Glazbene bi sadržaje trebalo više uključiti u školski program, posebno u neglazbene nastavne predmete. Promišljenim i metodički opravdanim postupcima glazba bi se mogla uključiti u sve nastavne predmete. Pažljivo odabrana glazba, ali i pažljivo odabrane glazbene aktivnosti pridonijele bi zanimljivosti i raznovrsnosti nastave, a kod učenika bi smanjile napetost i anksioznost koju izazivaju pritisci okoline. Također bi se polako utjecalo i na eksplanatorni stil djece te bi se učenicima omogućilo da optimističnije gledaju na svijet oko sebe te se na taj način razvijaju u zdrave pojedince (Ivek, 2016). Glazba je postala sastavni dio svakodnevice pa bi zbog njezine dobrobiti za pojedinca i njegovoga funkcioniranja u društvu kvalitetno glazbeno obrazovanje trebalo biti dostupno svima. Kada se govori o holističkom pristupu obrazovanju, govori se o tome kako tek svestrano obrazovano dijete može razviti sve svoje potencijale i ostvariti se pomoću odgojno-obrazovnoga sustava. Istraživanja su pokazala kako muzikalnost nije privilegija maloga broja darovitih pojedinaca (Creech i Ellison, 2010, prema Nikolić, 2017), nego kako većina populacije ima određenu razinu glazbenih sposobnosti (Sloboda, 1993, prema Nikolić, 2017) i od najranijega smo djetinjstva „glazbeno angažirani“ u svakodnevnom životu (Creech i Ellison, 2010, prema Nikolić, 2017).

4.1. Povezanost glazbenog obrazovanja i sposobnosti mladih

Istraživanje utjecaja glazbe i glazbenoga obrazovanja na razvoj ljudske jedinice može se promatrati iz perspektiva utjecaja slušanja glazbe i utjecaja glazbene obuke koje su bitno različite. Slušanje glazbe od pojedinca ne iziskuje veliki angažman (tzv. pasivno slušanje, za razliku od tzv. aktivnoga ili analitičkoga slušanja glazbe koje podrazumijeva određeno glazbeno obrazovanje), dok glazbena

obuka implicira uključenost brojnih kognitivnih, motoričkih, socijalnih, emocionalnih i osobnih potencijala te obvezan kontinuitet takvih aktivnosti (Nikolić, 2017). Prema recentnim pokazateljima odgoj za umjetnost ili uopće odgoj u školama obrazovna politika usmjerava prema ozbiljnoj marginalizaciji. Teorijsko-metodološka analiza dostupnih istraživanja ipak pokazuje da je dugoročna uloga odgoja za umjetnost, umjetničkog stvaranja, aktivnosti i produkcije djece i mladih vrijedan resurs kojeg se ne smijemo olako odreći (Livazović, 2016). Glazbeni odgoj polazi od pretpostavke da potiče razvoj opće glazbene kulture, glazbenog senzibiliteta, sposobnosti kritičkog i estetskog promatranja, vrednovanja glazbe, kao i stvaranja ljepote. Glazbena kultura i glazbena umjetnost imaju zajednički cilj: odgajati i stvarati kritičke slušatelje i glazbene znalce. Slušanjem odabrane glazbe na satu glazbe razvijaju se neki elementi glazbenog sluha i stječu znanja o osnovnim sastavnicama glazbe (Atanasov Piljek i Margetić, 2011, prema Dopuđ i Plavšić, 2014). Naime, razvijanjem estetskih vrijednosti i stila kod djece i mladih umjetnički odgoj promiče razvijanje smisla za prirodnost i opći smisao za lijepo, skladnost pokreta i glazbe, harmoniju i ritam, kao i pozitivne socijalne odlike kroz zajedničko sudjelovanje, suradnju i osjećaj međuzavisnosti. Prije svega umjetnost djeluje na povezivanje racionalne, voljne i emocionalne dimenzije ličnosti te omogućava sklad znanja (ratio), vrijednosnog opredjeljenja (emocionalno-vrijednosna sastavnica) i volje (voljno- djelatna komponenta). Stoga, iako intelektualni odgoj ima svoju ulogu, smisao i opravdanje, stjecanje intelektualnih snaga i sposobnosti ne može i ne smije biti jednostrana svrha i cilj odgojno-obrazovnog rada i života učenika u školi (Livazović, 2016). Istraživači sugeriraju da treba imati na umu koncepte temeljene na dokazima (npr. učenje aktivira centre za nagrađivanje u mozgu, svako učenje je emocionalno obojeno, mozak je prilagodljiv i može se mijenjati na oba načina – u rastu i smanjenju prilika, postoje kritična i optimalna razdoblja za neke procese, učenje je multisenzorno i zahtijeva pamćenje) i implementirani (npr. aktivno učenje, uključujući kretanje, veća učinkovitost aktivnog naspram pasivnog učenja, dobri društveni modeli su vrlo važni, prednosti grupnog učenja, poticanje empatije i društvenih emocija). Na primjer, mozak se više aktivira pri improvizaciji glazbe nego pri reprodukciji glazbe (Bengtsson, Csikszentmihalyi & Ullen, 2007, prema Dopuđ i Plavšić, 2014). Glazbeni angažman djece može podrazumijevati grupno muziciranje i/ili individualno glazbeno poučavanje, stoga su i socijalni ishodi različiti. Grupno muziciranje može pridonijeti disciplini, timskom radu, osjećaju postignuća, samopouzdanju, osjećaju pripada-

nja, odgovornosti, samoizražavanju, doživljaju iskustva nastupa te povećanju samopoštovanja, socijalnoga razvoja i uživanja (Brown, 1980, prema Nikolić, 2017). Rezultati istraživanja naglašavaju značaj klasične glazbe u poticanju važnih glazbenih i životnih vještina među mladim pojedincima, kao i višestruke dobrobiti koje proizlaze iz sudjelovanja u glazbenim aktivnostima. Istraživanje je pokazalo da studenti smatraju da sviranje instrumenata u glazbenim ansamblima poboljšava osobne i društvene kompetencije. Osim usavršavanja svojih glazbenih sposobnosti, mladi sudionici prijavili su značajan napredak u kognitivnim, emocionalnim i socijalnim vještinama kroz grupni glazbeni angažman. Jedno od najznačajnijih otkrića povezano je s utjecajem međuljudskih vještina mladih na promicanje izgradnje zajednice, potpomognute zajedničkim sviranjem glazbe, pedagoškim praksama usmjerenim na vršnjačku potporu (kao što je vršnjačko mentorstvo) i širenje suradničke i društvene kulture. Uz dobrobiti koje su primijetili mladi ljudi, izazovi s kojima su se suočili mogu biti trenuci rasta i učenja za jačanje samopouzdanja i otpornosti (Bussu i Mangiarulo, 2024). Učitelji glazbenoga instrumenta izvijestili su o dobrobitima te nastave, uključujući razvoj socijalnih vještina, stjecanje ljubavi prema glazbi i uživanje u njoj, timski rad te razvoj osjećaja postignuća, samopouzdanja i samodiscipline (Hallam i Prince, 2000, prema Nikolić, 2017). Dobrobiti glazbenog obrazovanja mogle bi biti vidljive samo kod djece s lošijim socijalnim vještinama (Rickard i sur., 2012). Glazba ima velik fiziološki utjecaj na emocije, mozak i vegetativni živčani sustav pojedinca, stoga može povećati koncentraciju i zadržati fokus, jer utječe na moždane živce u svim fazama čovjekova razvoja - od fetusa do odrasle osobe. Glazba uvelike povećava sinaptičku plastičnost mozga, a taj pozitivan učinak traje dugo kod osoba koje su aktivno uključene u proces učenja i izvođenja glazbe. To potvrđuju brojne studije koje prave komparaciju između glazbenika i neglazbenika te između učenika glazbe i onih koji to nisu, dokazujući da glazba utječe na neuralno učenje i podešavanje (promjene u broju moždanih stanica kao odgovor na zvuk i glazbene stimulacije) (Abbott, 2002, prema Petrušić, 2023). Postoje dokazi da se glazbene vještine mogu prenijeti na druge aktivnosti ako su uključeni procesi slični, a pozitivni učinci bavljenja glazbom na osobni i društveni razvoj javljaju se samo ako je to ugodno i korisno iskustvo (Hallam, 2010). To ima implikacije na nastavne metode. Isto tako, sviranje glazbenog instrumenta povezano je i s ubrzanim sazrijevanjem mozga te izaziva promjene u moždanom deblu ne samo u kori mozga (Musacchia i sur., 2007, prema Petrušić, 2023). Snimanjem moždane aktivnosti prilikom procesiranja glazbe i iskustava prilikom glazbene obuke omogućuju nove spoznaje o glazbi i ljudskom

mozgu. Mozak se razvija na specifične načine kao odgovor na aktivnosti učenja, pa tako i učenja glazbe, a promjene koje se događaju ovise o opsegu i prirodi angažmana te o trajanju i količini vremena uložena u učenje. Promjene u mozgu reflektiraju i načine na koje učimo i vježbamo. Načini učenja i vježbanja koji potiču razvoj posebnih glazbenih vještina imaju izravan utjecaj na razvoj mozga, a zatim i na preferiranje pristupa rješavanju glazbenih zadataka te na stjecanje vještina koje mogu ostvariti transfer na druga područja (Hallam, 2010, prema Nikolić, 2017). Utvrđeno je da glazbenici imaju brže odgovore moždanog debla na početne slogove od neglazbenika, a oni koji sviraju od pete godine imaju i povećanu aktivnost neurona u mozgu na glazbu i zvukove govora. Glazbenici također imaju visokofunkcionalne periferne slušne sustave, a kvaliteta senzornog kodiranja povezana je s količinom glazbenog treninga (Wong i sur., 2007, prema Petrušić, 2023). Glazba može biti korisna jer može promicati empatiju kada se ona doživljava kroz grupnu interakciju. Na ovaj način grupna glazbena interakcija ima ogroman potencijal za promicanje pozitivnih socijalnih i emocionalnih sposobnosti kao što je empatija, što također potiče prosocijalno ponašanje kod djece i adolescenata (Rabinowitch i sur., 2012). Hudziak i sur. (2014, prema Petrušić, 2023) otkrili su ubrzano kortikalno sazrijevanje područja u mozgu koji su povezani koordinacijom, motoričkim planiranjem, vizualno-spacijalnom sposobnošću te regulacijom emocija i impulsa kod pojedinaca uključenih u intenzivno izučavanje glazbe. Istraživanje: je li grupno glazbeno učenje u djetinjstvu povezano s prosocijalnim vještinama, djeca u 3. ili 4. razredu koja su pohađala 10 mjeseci glazbene umjetnosti u grupama uspoređena su s kontrolnom skupinom. Provodili su se testovi prosocijalnih vještina na početku i na kraju 10-mjesečnog razdoblja. U usporedbi s kontrolnom skupinom, djeca u glazbenoj skupini imala su veći porast suosjećanja i prosocijalnog ponašanja, ali ovaj je učinak bio ograničen na djecu koja su imala slabe prosocijalne vještine prije početka nastave. Rezultati pokazuju da grupno glazbeno obrazovanje olakšava razvoj prosocijalnih vještina (Schellenberg i sur., 2015). Istraživanje Hillea i sur. (2011) pokazalo je kako učenje sviranja instrumenta povećava mogućnost pamćenja riječi zbog povećanja lijeve polutke mozga (Petrušić, 2023). Glazbeno školovani sudionici su, prilikom istraživanja, zapamtili 17 % više verbalnih informacija od glazbeno neškolovanih sudionika. Vježbanje ritmičke izvedbe pokazalo se odličnim za djecu koja imaju teškoće u čitanju i razumijevanju pročitane teksta, a djeca koja uče svirati ritmički instrument postižu bolje rezultate prilikom rješavanja matematičkih zadataka od djece koja uče svirati klavir ili od djece koja pjevaju (Hille i sur., 2011, prema Petrušić,

2023). Glazbeno obrazovanje odlikuje česta suradnja s inozemnim kolegama, nastavnicima, umjetnicima bilo putem redovite nastave, bilo putem periodičkih pohađanja obrazovnih programa u vidu majstorskih radionica, seminara, programa umjetničkog usavršavanja u multikulturalnom okruženju. Također se promoviraju i vrijednosti sustavnog umjetničkog rada, upoznaje se struktura međunarodne glazbene scene i njenih specifičnih kodeksa djelovanja, usvajaju se vještine dobre komunikacije sa svim činiteljima obrazovnih i umjetničkih disciplina. Kraći obrazovni programi također zagovaraju važne obrazovne i glazbene vrijednosti, predani trening, visoku motivaciju, radni fokus, posvećenje cilju, tehničku i umjetničku akceleraciju, poboljšanje koncentracije, intelektualno sazrijevanje samo su neki od razloga zbog kojih treba poticati mlade glazbenike da se u nekoj fazi svog obrazovanja svakako usmjere i na takve obrazovne modele (Jerković, 2016). Končno, stjecanje novih vještina ubrzo postaje navikom, stoga umjetnički angažman može postati polazišna točka za uspješno kontinuirano cjeloživotno učenje i obrazovanje (Livazović, 2016).

4.2. Motivi, funkcije i konteksti slušanja glazbe kod mladih

Dijete ili mlada osoba može se naći u ulozi umjetnika, interpretatora ili slušatelja, a glazba može biti univerzalni govor koji nudi uspostavu komunikacije okoline s unutrašnjošću djeteta ili mlade osobe, komunikacije djece ili mladih međusobno, ili komunikacije djece ili mladih sa samima sobom. Najčešće dijete ili mladu osobu nalazimo u ulozi slušatelja (Pepelnak Arnerić, 2005). Osobine slušatelja koje imaju veliki utjecaj na glazbene preferencije jesu dob, spol, socioekonomski status i glazbeno obrazovanje. Dob kao osobina slušatelja ima veliku važnost za glazbene preferencije. Značenje glazbe za čovjeka raste u doba adolescencije, a zatim polagano opada (Hargreaves i sur., 2006, prema Petrušić, 2023). Većina učenika osnovne škole sluša glazbu u slobodno vrijeme (Šulentić Begić, 2009, prema Ivek, 2016) i to najviše na računaru, televiziji, mobitelu i ostalim tehničkim napravama, najčešće kod kuće (Vidulin, 2013, prema Ivek, 2016). Ljudi najčešće slušaju glazbu ovisno o različitim situacijama i obično je kontekst slušanja glazbe identično izražen u istim situacijama (Ben Sassi i Ben Yahia, 2021, prema Petrušić, 2023). Prema nekim podacima, mladi slušaju glazbu i do 21 sat tjedno, a sve češće vidimo da je zapravo ne čuju, to jest svjesno ne prihvaćaju niti najjednostavnije poruke. Uz pomoć vježbi slušanja možemo kod djeteta ili mlade osobe razviti osjećaj za dublje slušanje, što će mu koristiti ne samo u slušanju glazbe,

već i u svakodnevnoj komunikaciji. Mnogi nikada ne osvijeste svoju muzikalnost jer nisu imali nikakav poticaj, ili su bili spriječeni svojim problemima. Pri slušanju moramo poštivati sve vrste glazbe i osjećaje (Pepelnak Arnerić, 2005). Pobuđivanje emocija jedan je od najvažnijih razloga zašto uopće slušamo glazbu. Ona može izraziti, inducirati, promijeniti, ojačati ili oslabiti emocije, a takva regulacijska funkcija glazbe odnosi se i na njenu instrumentalnu upotrebu. Ljudi slušaju glazbu da bi se oraspoložili, izrazili emocije, relaksirali se, izazvali emocije i upravljali njima (Juslin i Laukka, 2004, prema Dobrota, 2016). Razlozi slušanja glazbe i načini korištenja njome razlikuju se kod ekstroverata i introverata jer glazba za ekstroverte predstavlja primarno socijalni alat i teško je odvojiva od društvenog konteksta (socijalne interakcije, pozadinska glazba), dok za introverte glazba ima primarnu funkciju zadovoljenja individualnih potreba (Reić Ercegovac i Dobrota, 2011, prema Petrušić, 2023). Najbolji pokretač aktivnog slušanja je interes za njega. Motivacija za bavljenje glazbom ovisi o složenoj interakciji između karakteristika pojedinca i njegove okoline (Hallam, 2002, prema Dopuđ i Plavšić, 2014). Motivi zbog kojih pojedinac sluša glazbu najčešće su povezani s ostvarivanjem komunikacije i kontaktiranjem s drugim ljudima, izražavanjem osobnih vrijednosti i identiteta te stjecanjem informacija. Jedina funkcija glazbe koja je međukulturalno prepoznata i koja može odrediti vezu između funkcija glazbe i pojedinih glazbenih stilova jest oblikovanje identiteta i vrijednosti. Vrijednosti su motivacijska podloga svih stavova i ponašanja (Schwartz, 2011, prema Petrušić, 2023), a motivacijska veza između vrijednosti i glazbenih preferencija može se objasniti funkcijama koje glazba ispunjava u životu pojedinca. Osim što je istraživanje pokazalo na indikativnoj razini da slušanje glazbe i glazbene aktivnosti utječu na smanjenje pesimizma, pokazalo se da je taj utjecaj vidljiv i nakon pet mjeseci. Naime, razine pesimizma, optimizma i općeg indeksa optimizma nisu se bitnije promijenile u odnosu na ispitivanje nakon eksperimenta. Tako možemo prihvatiti hipotezu: slušanje glazbe i glazbene aktivnosti kratkoročno utječu na smanjenje pesimizma i na povećanje optimizma, no s rezervom, jer dio učenika koji su sudjelovali u eksperimentu nije prisustvovao ponovnom ispitivanju (Ivek, 2016). Funkcije glazbe mogu posredovati između vrijednosti i glazbenih preferencija jer vrijednosne orijentacije kao motivacijske sile određuju zašto slušamo glazbu, a razlozi zbog kojih slušamo glazbu utječu na to kakvu glazbu slušamo (Tekmann i sur., 2012, prema Petrušić, 2023). Kognitivne funkcije slušanja glazbe mogu se kategorizirati kao funkcije koje se odnose na komunikaciju (izražavanje osobnih vrijednosti i identiteta, dobivanje važnih informacija, stupanje u kontakt s drugim

ljudima) ili na samorefleksiju (evociranje uspomena, procjenjivanje glazbe kao umjetnosti) (Arnett, 1995, prema Dobrota, 2016). Prema nekim istraživanjima (Lamont, Hargreaves, Marshall i Tarrant, 2003, prema Ivek, 2016) učenici provedu i do dva i pol sata dnevno slušajući glazbu. Nažalost, učenici pomoću Interneta najčešće slušaju „konzumnu“, odnosno komercijalnu glazbu kojoj je zadatak zarada, dok se umjetnički aspekti glazbe uglavnom ne poštuju. Tinejdžeri i adolescenti često se okupljaju u društva koja slušaju istu vrstu, odnosno isti žanr glazbe (Selfhout, Branje, ter Bogt i Meeus, 2009, prema Ivek, 2016). Socijalni kontekst slušanja glazbe obuhvaća povezanost glazbe i religioznog iskustva, jer glazba ima utjecaja na ljudsku duhovnost. Glazba nije samo pomoćno sredstvo za kvalitetnije i svjesnije obavljanje nekih religioznih oblika, jer ima veliki utjecaj na religiozna i duhovna razmišljanja i izričaje te je jedan od načina komuniciranja s Bogom. To vrijedi za sve religije, ne samo za kršćanstvo, jer glazba pomaže u razvijanju specifičnih duhovnih vrijednosti po kojima ostvarujemo svoju ljudskost i osjećamo se zadovoljno te gradimo duhovne vrijednosti u nama i dobre odnose s ljudima oko nas (Supičić, 2006, prema Petrušić, 2023).

Vlastitim iskustvom kao adolescentica itekako potvrđujem važnost prisustva glazbe kod mladih. Slušanje glazbe je nezaobilazno te adolescenti često slušaju glazbu u svakodnevnom životu, gotovo ne birajući kontekste i sredstva pomoću kojih slušaju. Imajući na umu važnost bavljenja glazbom na mozak djeteta i očiglednu veliku motivaciju za slušanjem glazbe, nastavnik bi trebao implementirati glazbu u svoj rad s adolescentima. Primjerice, učenje stranih jezika kroz tekstove pjesama bit će olakšano onim učenicima koji ne vole strane jezike, ali vole stranu glazbu. Osim toga, organiziranje školskih bandova, orkestrara ili zborova samo su neke od aktivnosti koje mogu okupiti mlade i u kojima mladi mogu uživati, razvijati socijalne vještine, ali i druge vještine. Pedagozi u sklopu svojih pedagoških radionica koje provode unutar jednog razreda mogu upotpuniti glazbom. Slušanje glazbe u pozadini pomoći će pri opuštanju učenika prije radionice, a razgovori o glazbenim preferencijama pomoći će pedagogu procijeniti osobnost pojedinog učenika. Razgovor s pedagogom može potaknuti i interes za bavljenje glazbom, a kod onih učenika koji ga već imaju, pedagog može dati potporu za napredak.

V. GLAZBA I ADOLESCENTI

Adolescencija je razdoblje prijelaza i prilagodbe iz djetinjstva u odraslu dob, a nosi sa sobom određene razvojne probleme i izazove. Većini adolescenata tijekom ovog intenzivnog razvojnog razdoblja glazba uvelike pomaže da budu sposobni prilagoditi se i napredovati u razvoju (Steinberg i Morris, 2001, prema Petrušić, 2023). Adolescenti u prosjeku slušaju glazbu do tri sata dnevno i akumuliraju više od deset tisuća sati aktivnog slušanja glazbe tijekom adolescencije (Roberts i sur., 2009, prema Petrušić, 2023). Aktivnosti slobodnog vremena pozitivno djeluju na osobe jer su „važno sredstvo za osnaživanje mladih, kao i sfera realizacije interesa, aktivnog odmora, razonode, pozitivnog razvoja, socijalizacije, humanizacije i stvaralačkog potvrđivanja ličnosti“ (Livažović, 2018). Slušanje glazbe jedan je od prvih triju izbora mladih prilikom odabira aktivnosti za provođenje slobodnog vremena, a količina provedenog vremena uz glazbu potvrđuje važnost glazbe u životu mladih. Mladi preferiraju određenu vrstu glazbe ovisno o svome karakteru kako bi zadovoljili različite socijalne, razvojne ili emocionalne potrebe. Dokazano je da mladići češće slušaju glazbu da bi povećali energiju, a djevojkama glazba pomaže pri regulaciji raspoloženja (Roberts i sur., 2003, prema Petrušić, 2023). Adolescenti svoju vrijednost i fizičku privlačnost procjenjuju uspoređujući se sa svojim glazbenim idolima (Kistler i sur., 2010, prema Petrušić, 2023). Kao razlog slušanja glazbe adolescenti navode da slušaju glazbu najviše jer zvuči dobro (North i sur., 2000). Funkcija glazbe kao motivacijskog faktora identificirana je kroz njezine četiri namjene: poboljšanje raspoloženja, suočavanje s problemima, definiranje osobnog identiteta i obilježavanje društvenog identiteta (Ter Bogt i sur., 2011, prema Petrušić, 2023). Glazba pruža brojne načine za izražavanje emocionalnih stanja i služi kao alat za gradnju identiteta pojedinca jer upravo kroz emocije koja glazba pobuđuje pojedinac može bolje upoznati sebe i kroz glazbu vidjeti u zrcalu vlastito ja (DeNora, 1999, prema Petrušić, 2023). Taj proces najuočljiviji je kod adolescenata jer je to razdoblje najvećeg utjecaja emocija na gradnju identiteta i stvaranje slike o sebi, što potvrđuje studija u kojoj 81 % tinejdžera kaže da je glazba važan dio njihova života i ima veliki utjecaj na njihovo mišljenje o važnim pitanjima (Leming, 1987, prema Petrušić, 2023). Glazba je važno komunikacijsko sredstvo među mladim ljudima. Susret s drugima kroz glazbu te izražavanje osobnog identiteta i vrijednosti su funkcije koje su dominantne u životu adolescenata, jer glazba ima veliku razvojnu ulogu u adolescenciji. Istraživanja su pokazala da glazba utječe na važne aspekte razvoja adolescenata te da predstavlja zaštitni i rizični čimbenik, ali i da može poslužiti kao

pomoćna komponenta u prevenciji i intervenciji (North i Hargreaves, 1999). U istraživanju autorice Bianco iz 2020. godine sudionici adolescenti su istaknuli nužnost i sveprisutnost glazbe u svim njihovim aktivnostima ukazujući na značaj glazbe u njihovim životima. Glazba koja se koristi kao emocionalna regulatorna strategija pomaže adolescentima da reguliraju svoje raspoloženje i izražava njihove pozitivne i negativne osjećaje u osobnom i društvenom kontekstu. Također, istraživanje je pokazalo da je glazba kao društvena korist pomoću koje adolescenti sklapaju prijateljstva, održavaju odnose i unaprjeđuju društvene i životne vještine. Posljednji zaključak je ukazao na to da su osobine ličnosti i glazbene preferencije međuovisne i utječu na identitet adolescenata. Rezultati snažno ukazuju na to da se glazba kao sastavni dio života adolescenata može koristiti kao obrazovni alat za jačanje odnosa povjerenja i brige temeljenih na potrebama, interesima i talentima učenika (Bianco, 2020). Funkcije glazbe u socijalnom kontekstu izražavanja osobnih vrijednosti vidljive su u nizu socijalnih aktivnosti, među kojima jednu od važnijih predstavlja samopredstavljanje, odnosno prezentacija razmišljanja, stavova i vrijednosti pojedinca (Dehyle, 1998 prema Petrušić, 2023). Reić Ercegovac i Dobrota (2011, prema Petrušić, 2023) smatraju da je glazba važna komponenta u životu mladih ljudi jer oni putem glazbe izražavaju način na koji žele da ih drugi doživljavaju, ono što jesu i ono što bi željeli biti. U procesu formiranja i komuniciranja socijalnog identiteta tijekom adolescencije, North i Hargreaves (1999) proveli su četiri istraživanja kojima su potvrdili izuzetnu važnost glazbe u životu adolescenata kao njihovu oznaku pripadnosti određenoj socijalnoj skupini. Dokazano je da adolescenti stvaraju normativna očekivanja od osobe na temelju njezinih glazbenih preferencija pretpostavljajući niz njezinih drugih karakteristika i vrijednosti. Također, adolescenti osobe koje slušaju glazbu za koju oni smatraju da je prestižna gledaju kao na uspješnije u društvu te svoje glazbene preferencije pokušavaju uskladiti sa samopoimanjem te percepcijom ljudi koji običavaju slušati određenu vrstu glazbe. Samopoštovanje je čimbenik koji je najviše povezan s jačom identifikacijom adolescenata s određenom supkulturnom skupinom. Iako adolescenti ne reagiraju negativno na osobe koje ne slušaju iste glazbene stilove kao i oni, ipak više preferiraju one koji slušaju one glazbene stilove koje i sami slušaju (North i Hargreaves, 1999). Rezultati istraživanja autorice Giannopoulou iz 2016. godine pokazali su da njegovanje glazbene inteligencije može djelovati kao inhibirajući faktor agresije u školskom okruženju te da muški i ženski adolescenti imaju podjednak udio u onome što se tiče empatije. Ovo

istraživanje je utvrdilo da glazbena inteligencija može poboljšati empatiju u adolescenciji kao sredstvo borbe protiv agresije u nastojanju da se pruže učinkovita rješenja (Giannopoulou, 2016).

5.1. Glazba, kultura i supkultura adolescenata

Kultura adolescenata je ukupnost načina življenja, skup normi, stavova i ponašanja karakterističnih za društvo adolescenata, ona se oblikuje, izražava i razlikuje u različitim slojevima društva, zbog čega se može govoriti o supkulturi mladih. Postoji i pojam kontrakultura gdje se takva supkultura odupire dominantnoj kulturi dovodeći u pitanje cijeli sustav vrijednosti građanskog društva (Lacković Grgin, 2006). Buble (2004, prema Petrušić, 2023) navodi da je glazbena kultura sveobuhvatna glazbena djelatnost ljudi koja se manifestira u glazbenom ponašanju i mišljenju, a glazbu možemo definirati kao zvuk koji je organiziran u društveno prihvaćenim oblicima. Nastajanje glazbe može se smatrati formom naučenog ponašanja i upravo zbog te društvene uvjetovanosti, glazba stvara svoju kulturu (Buble, 2004, prema Petrušić, 2023). Glazba kao nematerijalni aspekt mladenačke kulture ima različite forme: rock, pop, rap, folk i druge. Sadržaji pjesama odnose se na probleme mladih u svijetu odraslih, zatim na njihovu seksualnost, na probleme u interpersonalnim odnosima, ali i na svjetske probleme kao što su ratovi, siromaštvo, bolesti. Heavy metal glazba, odnosno njezino izvođenje, godinama pobuđuju pozornost zbog ponekad pretjeranih i lascivnih scena, ali i sadržaja pjesama u kojima prevladava cinizam kao i osjećaj beznađa. Mladi koji preferiraju takvu vrstu glazbe povezuju se sa rizičnim ponašanjima (brza vožnja pod utjecajem alkohola, konzumiranje droge, vandalizam). Vezano za spol, djevojke uz videospotove više preferiraju plesnu, nježnu i romantičnu glazbu, a mladići više preferiraju hard rock uz scene koje potenciraju muškost (Lacković Grgin, 2006). Kroz glazbu mladi kreiraju sebe i svoj odnos prema svijetu te tako tvore supkulture s kojima se identificiraju. U 21. stoljeću pojam glazbe ne označava samo zvuk, već nužno uključuje medijskog idola koji mladima nameću mediji. Imitirajući svoje idole, mladi gube svoju individualnost, a time se očituje nužnost medijskog odgoja mladih, odnosno odgoj za kritičko mišljenje (Miliša i Zloković, 2008, prema Petrušić, 2023). Supkulture mladih predstavljaju vrlo važan fenomen u socijalnom kontekstu, kojem je teško odrediti okvire i granice, jer se glazbeni stilovi često miješaju i međusobno isprepliću stvarajući nove supkulturne stilove.

Pojam supkulture istovremeno označava i sustav vrijednosti (norme, vjerovanja, stilovi, način života) i konkretnu grupu koja te vrijednosti živi (Perasović, 2001, prema Petrušić, 2023). Glazbeni ukus, koji se definira kao trajan oblik afektivnog reagiranja na glazbu, smatra se jednom od glavnih odrednica pripadnosti određenoj socijalnoj grupi te važnom značajkom grupnog identiteta (Tekman i Hortacsu, 2002 prema Petrušić, 2023).

5.2. Glazba i vršnjački odnosi adolescenata

Najbolji način socijalnog učenja je onaj kroz interakciju s vršnjacima, odnos davanja i primanja sa sebi ravnopravnima. Adolescenti lako pronalaze vrijeme da budu zajedno sa svojim prijateljima te načine da integriraju nove medije u svoja neformalna druženja (Car, 2013). Glazba mladima pomaže kako bi stvorili atmosferu ili regulirali raspoloženje te da komuniciraju sa svijetom i izgrade sliku o sebi (Meyers, 2012, prema Petrušić, 2023). Glazba je mladima jedna od najčešćih tema za razgovor i ima značajnu ulogu u formiranju prijateljstava i romantičnih veza, jer predstavlja važnu stavku vlastitog socijalnog identiteta (Selfhout i sur., 2009, prema Petrušić, 2023). Istraživanje koje su proveli Selfhout i sur. (2009, prema Petrušić, 2023) pokazuje da mladi odabiru prijatelje sa sličnim stavovima, osobnim karakteristikama i glazbenim preferencijama, ali da glazbene preferencije nemaju važnu ulogu u stabilnosti prijateljstva koje je već formirano. Jedna važna funkcija glazbe na polju socijalizacije svakako je formiranje bliskih odnosa s prijateljima, na što utječu glazbene preferencije adolescenata vidljive putem njihovog načina odijevanja, frizure i ponašanja, jer oni putem tih vizualnih informacija iskazuju svoju osobnost, životni stil i vrijednosti (Rentfrow i Gosling, 2006; 2007, prema Petrušić, 2023). Ova funkcija glazbe ima društvenu dimenziju jer povećava društveno povezivanje s prijateljima, razvija njihove vrijednosti, a upotrebljava se i za ples. Rentfrow i Gosling (2006, prema Petrušić, 2023) zaključili su da upravo glazbene preferencije igraju važnu ulogu u svakodnevnom kontekstu socijalne percepcije znajući da je glazba česta tema razgovora osoba koje se ne poznaju, a koje se žele upoznati, a glazbene preferencije prenose konzistentnu i točnu informaciju o osobnosti pojedinca. To sugerira važnu ulogu koju glazba ima prilikom prvih kontakata ljudi i prilikom upoznavanja, jer specifične atribucije glazbenih preferencija pojedinca i stereotipi na temelju glazbenog žanra imaju velik utjecaj na promatračev dojam

o osobinama, vrijednostima i osjećajima pojedinca. Također, pojedinci imaju snažno i jasno izgrađene stereotipe na temelju preferencije određenog glazbenog žanra, ali ti stereotipi ujedno sadrže osobine i karakteristike pojedinaca koji uobičajeno slušaju određenu vrstu glazbe (Rentfrow i Gosling, 2007, prema Petrušić, 2023). Adolescenti prijatelji slični su po stavovima prema školi, akademskim aspiracijama i prema onim ponašanjima koja definiraju životni stil (zabavne aktivnosti). Osim što su slični pri nastanku prijateljstva, prijatelji postaju još sličniji tijekom njegova trajanja (Lacković Grgin, 2006). Glazbeni rituali u skupinama vršnjaka uvijek su u interakciji s njihovom kulturom, iako se povezivanje s prijateljima putem glazbe razlikuje u različitim kulturama i pojavljuje se u različitim kulturnim kontekstima. Adolescenti shvaćaju da se glazba može koristiti kao resurs za stvaranje društvene slike (North i sur., 2000) i kao izvor iz kojeg oni uvježbavaju društvene uloge, istražuju vlastito ja, upravljaju dinamikom međugrupa i predviđaju svoje buduće orijentacije (primjerice umjetničke karijere) promatrajući svoje vršnjake i omiljene glazbenike (Miranda, 2013, prema Petrušić, 2023). Vršnjačka skupina izvor je privrženosti, naklonosti, razumijevanja i moralnog vodstva, mjesto za eksperimentiranje i mjesto za postizanje autonomije i neovisnosti od roditelja. To je mjesto za postizanje intimnih odnosa koji služe kao „probni“ za intimne odnose u odrasloj dobi (Buhrmester, 1998, prema Car, 2013). Osim članova obitelji, važan i značajan utjecaj na psihosocijalni razvoj adolescenata imaju i vršnjaci. Piaget i Kohlberg naglašavaju kako simetrična interakcija s vršnjacima pridonosi razvoju moralnog rasuđivanja kao i razvoju socijalne kognicije, što je isticao i Vigotski. Selman naglašava da nakon dvanaeste godine života kognitivni razvoj omogućuje bolje interpersonalno razumijevanje, koje postaje osnovicom razvoja prijateljstva čija se kvaliteta razlikuje od one u djetinjstvu. Bez obzira na neodrživost nekih mitova kao što je mit u kojem se smatra da je odnos sa vršnjacima važniji u adolescenciji nego u kasnom djetinjstvu, ipak je važno to da je u adolescenciji interakcija s vršnjacima značajan dio svakodnevnih interpersonalnih odnosa, te da su ti odnosi nužni za zdrav kognitivni, emocionalni i socijalni razvoj. Odnosi s vršnjacima mogu se razlikovati na razini odnosa u grupi i odnosa u dijadi. Unutar grupe adolescent može biti prihvaćen i željen te može realizirati popularnost, dok u dijadi može realizirati blizak, uzajaman odnos odnosno prijateljstvo. Klike su male grupe s 2-10 članova, dok su veće grupe s 15-30 članova. Odnosi u klikama su prisniji, članovi grupe djeluju zajednički i intenzivno komuniciraju, a prema osobama koji nisu članovi su relativno zatvoreni. Veće grupe su posvećene socijalnim aktivnostima kao što su izleti, plesovi i slično, i služe za postupan prijelaz

iz istospolnih klika u heterospolne klike koje međusobno komuniciraju. U ranoj adolescenciji vršnjačke su grupe obično istospolne, dok su u srednjoj i kasnoj adolescenciji spolno miješane (Lacković Grgin, 2006).

5.3. Glazba i obiteljski odnosi

Obitelj je središnje mjesto za društveni i emocionalni razvoj mladih. Iako većina obitelji zajedno sluša glazbu ili razgovora o omiljenim pjesmama, empirijski dokazi o pozitivnim učincima glazbenih obiteljskih rituala na društvenu koheziju i emocionalno blagostanje su rijetki. Glazbeni obiteljski rituali predstavljaju važan proces u povezivanju unutar obitelji te prakticiranje obiteljskih rituala, posebno glazbenih, može pružiti zabavan i jednostavan pristup održavanju obiteljskih veza i kohezije za adolescente i mlade (Boer i Abubakar, 2014, prema Petrušić, 2023). Potreba za pripadanjem zajednička je svim ljudima, kada se ljudi osjećaju prihvaćenima i voljenima unutar određene grupe, oslobađaju se stresa te doživljavaju veliku emocionalnu i psihičku dobrobit (Hausser i sur., 2012, prema Petrušić, 2023). Glazba je jedna od najvažnijih tema u životu adolescenata i sluša se u mnogim društvenim kontekstima, a svakako pridonosi povezivanju unutar obitelji. Obiteljski i vršnjački odnosi, kao i pozitivna emocionalna iskustva u svakodnevnom životu jačaju upravo kroz glazbu, stoga je jedna od najvažnijih uloga glazbe jačanje društvene kohezije te individualne i kolektivne dobrobiti. Slušanje glazbe, pa čak i razgovor o svojim omiljenim pjesmama s obitelji i prijateljima, ima utjecaj na cjelokupan pozitivan rast i razvoj mladih (Boer i Abubakar, 2014, prema Petrušić, 2023). Teorija privrženosti naglašava da je primarnost odnosa između roditelja i djeteta te je psihoanalitičkog podrijetla, a govori o tome da je bliskost u tom odnosu osnovica za razvoj sigurne privrženosti koja omogućuje zrelu neovisnost na kraju adolescencije. Obitelj se smatra kao primarna društvena zajednica bio-psiho-socijalnog karaktera i primarni faktor socijalizacije, a ključne funkcije obitelji su reprodukcija vrste, normalno zadovoljenje spolnog nagona te zadovoljenje ekonomsko-kulturnih i etičkih obveza među supružnicima, prema djeci i među braćom i sestrama. Važno je napomenuti da kakva god bila, obitelj je prva grupa u kojoj se nalazi dijete nakon rođenja i u kojoj stječe prva iskustva, razvija svoje osobne potencijale i formira stavove. Obitelj je također i mala društvena grupa koja ima sličnosti i razlike s drugim malim grupama. Sličnosti su to da postoji interakcija zbog kojih se ponašanja i aktivnosti svakog člana

grupe mijenjaju zbog nazočnosti ostalih članova. U obitelji postoji psihološka blizina kao nužni faktor interakcije i međuovisnosti članova. Također, postoji i mogućnost komuniciranja svakog člana sa svakim, „oči u oči“. Razlike se odnose na to da u obitelji postoji relativna stabilnost položaja i uloga, a to znači da položaj i uloge ovise o životnoj dobi članova. Obitelji imaju ipak dužu i sadržajnu povijest nego što to imaju ostale male grupe. Promjene društvenih stavova i očekivanja u vezi prirode odnosa roditelja i mladih odražavaju se na konkretna očekivanja adolescenata i njihovih roditelja. Iako se i prije adolescencije odnosi među mladima i roditeljima mogu pogoršati, to ipak ne dovodi do dramatičnih prekida komunikacije. Od roditelja očekuju srdačnost i razumijevanje. Mladi od roditelja traže kvalitete u interakciji s njima kao što su to da su roditelji zainteresirani za njih i da pomažu kada je to potrebno, zatim da ih saslušaju i pokušaju razumjeti. Mladi očekuju da ih roditelji prihvaćaju takvima kakvi jesu te da im vjeruju i da od njih očekuju najbolje. Mladi žele da ih roditelji tretiraju kao odrasle, ali i da budu sretni, s osjećajem za humor i da stvaraju ozračje sretnog doma. Djevojke od majke preferiraju prijateljstvo, povjerenje, dok mladići od majke preferiraju nježnost, ljubav i odanost(Lacković Grgin, 2006).

Zahvaljujući provođenju vremena sa svojom obitelji i gotovo uvijek prisutnom glazbom u pozadini, smatram kako je to uvelike imalo utjecaj na osobni razvoj i veliku povezanost s članovima obitelji. Vrlo širok glazbeni ukus roditelja, otvorenost za nove spoznaje u glazbi roditelja, glazbeno obrazovanje roditelja, česti razgovori o glazbi s roditeljima te poticanje pohađanja glazbene škole, pjevanja u zborovima, odlasci na koncerte i slušanje radija, imali su velik utjecaj na vlastito oblikovanje mišljenja o glazbi i razvoju socijalnih odnosa i vještina. Socijalne vještine neminovno su se razvijale kroz česte interakcije s vršnjacima u glazbenoj školi ili u zborovima, a samim time su se stvarala i dugogodišnja prijateljstva.

VI. ZAKLJUČAK

Na temelju svega navedenog moguće je zaključiti kako je bavljenje glazbom na više načina povezano sa socijalnom inteligencijom adolescenata. Naime, adolescentima je glazba vrlo važna u svakodnevnom životu te se njome mogu baviti na dva načina: mogu se glazbeno obrazovati i mogu slušati glazbu. Nadalje, važno je prisjetiti se kako je u razdoblju adolescencije inteligencija u porastu i da se događa „intelektualni skok“ te da je socijalna inteligencija dio opće inteligencije, ali i da je kod socijalne inteligencije važan osjećaj za druge, odnosno empatija, koja se također povećava tijekom adolescencije. Napomenuto je i kako se socijalne vještine, odnosno socijalna inteligencija može i treba učiti, ali i uvježbavati. Glazbeno obrazovanje je povezano s općom inteligencijom, samim time i socijalnom inteligencijom, jer se u mozgu bolje razvijaju sinapse koje omogućuju brže povezivanje informacija, a samim time dolazi i do boljeg „čitanja“ situacija. Kroz grupna muziciranja adolescenti su u kontaktu s drugim ljudima te samim time mogu i vježbati svoje socijalne vještine. Slušanje glazbe u adolescentima budi razne osjećaje i oni koji ih sve lakše mogu biti svjesni i mogu ih lakše opisati i razumjeti, a samim time javlja se i empatija, odnosno osjećanje za druge ljude. Socijalna inteligencija je temeljena na empatiji pa se i na taj način mogu povezati. Osim toga, općenito slušanje glazbe u bilo kojoj društvenoj situaciji povezuje adolescente međusobno ili pak adolescente sa svojom obitelji. Glazba je i česta tema razgovora adolescenata pa samim time adolescenti uvježbavaju svoje komunikacijske vještine, ali i socijalne vještine.

Literatura

1. adolescencija. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013. – 2024. Pristupljeno 8.7.2024. <https://www.enciklopedija.hr/clanak/adolescencija>
2. Bianco, V. M. (2020). *The Role of Music in the Lives of Adolescent Learners*, Dissertation / Disertacija <https://www.um.edu.mt/library/oar/bitstream/123456789/78133/1/20MTL004.pdf>
3. Brđanović, D. (2017). *Glazbeno obrazovanje i obrazovanje glazbom*. S. Vidulin (Ur.), predavanje, međunarodna recenzija, cjeloviti rad (in extenso), znanstveni) <https://www.bib.irb.hr:8443/910417>
4. Bronfenbrenner, U., Morris, P. (2006). The bioecological model of human development. U *Handbook of child psychology: Theoretical models of human development* (6., Sv. 1, str. 793828). John Wiley & Sons.
5. Bussu, A., & Mangiarulo, M. (2024). Playing music together: Exploring the impact of a classical music ensemble on adolescent's life skills self-perception. *PLoS ONE*, 19(7), e0306326. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0306326>
6. Car, S. (2013). Adolescencija 21. stoljeća: društvena uvjetovanost, temeljne karakteristike i pedagoški izazovi. *Pedagogijska istraživanja*, 10(2):285-292. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/129673>
7. Dobrota, S. (2016). *Utjecaj različitih faktora na razvoj glazbenih preferencija / The influence of various factors on the development of music preference* U B. Jerković i T. Škojo (Ur.) Umjetnik kao pedagog pred izazovima suvremenog odgoja i obrazovanja (str 144-157). Osijek: Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Umjetnička akademija u Osijeku
8. Dogan, T. i Eryilmaz, A. (2014). Uloga socijalne inteligencije u sreći, *Hrvatski časopis za odgoj i obrazovanje* 16(3), 863-878
9. Dopuč, V. i Plavšić, M. (2014) Mišljenja učitelja glazbe o glazbenim utjecajima i njihovim metodama poučavanja, *Metodički obzori: časopis za odgojno-obrazovnu terapiju i praksu*, 9(20), 2-13.
10. Giannopoulou, P. (2016). *Glazbena pedagogija u svjetlu sadašnjih i budućih promjena*, 5, (str.

431-446). Pula: Sveučilište Jurja Dobrile u Puli. <https://www.bib.irb.hr/910417>

11. glazba. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013. – 2024. Pristupljeno 7.7.2024. <https://www.enciklopedija.hr/clanak/glazba>

12. Goleman, D. (2006). *Social intelligence: The new science of human relationships*, Bantam Books.

13. Goleman, D. (2020). *Emocionalna inteligencija*. Zagreb: Mozaik knjiga.

14. Hallam, S. (2010). The power of music: Its impact on the intellectual, social and personal development of children and young people. *International Journal of Music Education*, 28(3), 269–289. <https://doi.org/10.1177/0255761410370658>

15. Ivek, N. (2016). Utjecaj slušanja glazbe i glazbenih aktivnosti na smanjenje pesimizma učenika viših razreda osnovne škole. *Život i škola: časopis za teorije i praksu odgoja i obrazovanja*, LXII (2,) 185-199

16. Jerković, B. (2016). Interkulturalizam u modelima suvremenog glazbenog obrazovanja, U B. Jerković i T. Škojo (Ur.), *Umjetnik kao pedagog pred izazovima suvremenog odgoja i obrazovanja* (269-282). Grafika d.o.o.: Osijek

17. Klarin, M., Proroković, A. i Šimić Šašić, S. (2010). Doživljaj prijateljstva i njegovi ponašajni korelati kod adolescenata, *Pedagoški israživanja*, 7 (1), 7-22

18. Kuzman, M. (2009). Adolescencija, adolescenti i zaštita zdravlja. *Medicus*, 18(2), 155-172.

19. Lacković Grgin, K., (2006), *Psihologija adolescencije*. Jastrebarsko: Naklada Slap

20. Livazović, G. (2011). Povezanost medija i rizičnih ponašanja adolescenata. *Kriminologija i socijalna integracija*, 20 (1), 22-11. <https://hrcak.srce.hr/84999>

21. Livazović, G. (2016), Odgoj za umjetnost u prevenciji rizičnih stilova ponašanja mladih / *Arts education in the prevention of adolescent risk behaviour* U B. Jerković i T. Škojo (Ur.) *Umjetnik kao pedagog pred izazovima suvremenog odgoja i obrazovanja* (str. 419-440). Osijek: Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Umjetnička akademija u Osijeku

22. Livazović, G. (2018). *Uvod u pedagogiju slobodnog vremena*. Osijek: Filozofski fakultet

Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Hrvatska sveučilišna naklada

23. Nikolić, L. (2017.) Utjecaj glazbe na opći razvoj djeteta. *Napredak*, 159 (1 - 2), 139-158. <https://hrcak.srce.hr/202779>
24. Ninčević, M. (2009). Izgradnja adolescentskog identiteta u današnje vrijeme, *Odgojne znanosti*, 11 1(17), 119-141
25. North, A. C. i Hargreaves, D. J. (1999). Music and Adolescent Identity. *Music Education Research*, 1 (1), 75-92. <https://doi.org/10.1080/1461380990010107>
26. North, A. C., Hargreaves, D. J. i O'Neill, S. A. (2000). The Importance of Music to Adolescents. *British Journal of Educational Psychology*, 70(2), 255-272. <https://doi.org/10.1348/000709900158083>
27. Pepelnak Arnerić, M. (2005). Mogućnosti upotrebe glazbe u komunikaciji s djecom i mladima s poremećajima u ponašanju, *Kriminologija & socijalna integracija: časopis za kriminologiju, penologiju i poremećaje u ponašanju*, 13 (1), 141-145
28. Petrušić, D. (2023.) *Funkcije glazbe u životu adolescenata i njihove glazbene preferencije*, Doctoral thesis / Disertacija
29. Rabinowitch, T., Cross, I., i Burnard, P. (2012). Long-term musical group interaction has a positive influence on empathy in children. *Psychology of Music*, 41(4), 484–498. <https://doi.org/10.1177/0305735612440609>
30. Rickard, N. S., Appelman, P., James, R., Murphy, F., Gill, A., & Bambrick, C. (2012). Orchestrating life skills: The effect of increased school-based music classes on children's social competence and self-esteem. *International Journal of Music Education*, 31(3), 292–309. <https://doi.org/10.1177/0255761411434824>
31. Schellenberg, E. G., Corrigall, K. A., Dys, S. P., i Malti, T. (2015). Group music training and children's prosocial skills. *PLoS ONE*, 10(10), e0141449. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0141449>
32. Vranjican, D., Prijatelj, K. i Kuculo, I. (2019). Čimbenici koji utječu na pozitivan socio-emocionalni razvoj djece, *Napredak* 160 (3-4), 319-338

33. Weis, S. (2008.), Teorija i mjerenje soc. inteligencije kao konstrukta kognitivne izvedbe

34. Weissberg, R. P., Durlak, J. A., Domitrovich, C. E. i Gullotta, T. P. (2015). Social and emotional learning: Past, present, and future. U J. A. Durlak, C. E. Domitrovich, R. P. Weissberg i T. P. Gullotta (ur.), *Handbook of social and emotional learning: Research and practice*. New York, NY: Guilford.